philatelistengroep

'Het Baltische Gebied'

FILATELISTENGROEP "HET BALTISCHE GEBIED"

Adressen en andere gegevens:

Algemene leiding:
R.W. van Wijnen,
Groenendaal 31B,
3011 SL Rotterdam.
tel. 010 - 4140859

Vice-voorzitter:
S. Reurich,
Loplein 8,
6834 CV Arnhem,
tel. 085 - 213897

Secretaris/Penningmeester
A.C. de Bruin,
Ten Passeweg 10A,
8084 AN 't Harde,
tel. 05255 - 3124

Lidmaatschap:
f 20,– per jaar.

Als bijdrage voor de te maken kosten wordt van ieder lid bij toetreding *f* 10,– gevraagd naast het lidmaatschapsgeld. Voor leden buiten de Benelux bedraagt het lidmaatschap *f* 30,– per jaar. Dit in verband met de hoge portokosten.

Losse nummers: Losse nummers van het blad (voorzover nog voorradig) zijn bij het secretariaat verkrijgbaar voor *f* 7,50 per stuk, verhoogd met de portokosten.

Betalingen op: Postgiro 324 32 51 t.n.v. Filatelistengroep 'Het Baltische gebied' te 't Harde.

Volgende bijeenkomst: zaterdag 6 april 1991 in De Gentel, Genteldijk 34 te Geldermalsen. Aanvang: half elf 's ochtends.

Advertentierubriek van en voor de leden
Ieder lid heeft het recht gratis advertenties te plaatsen.
Opgeven van de tekst bij het secretariaat.

Het Baltische Gebied,
Nr. 17, december 1990

In dit blad zijn de volgende artikelen opgenomen

onderwerp:	*auteur/bron:*
Beste mensen	R. van Wijnen / 3
Advertenties	4
Publikaties	S. Reurich / 4
Ontvangen, gelezen en te lezen	R. van Wijnen / 5
EFil	A. de Bruin / 6
De geschiedenis van Litauen op de postzegels	J.H. van Peursem / 10
Nieuws uit Litouwen	A. de Bruin / 23
De nieuwe zegels van Litouwen	A. de Bruin / 31
De Letse briefkaarten, een afgesloten hoofdstuk?	H. von Hofmann / 32
Letland: luchtpostverkeer en luchtpostzegels	R. van Wijnen / 36
De overgang, afl. II	A. de Bruin / 49

Beste mensen,

De regen giert langs de ruiten, kale takken zwiepen heen en weer. De kachel hoog, albums op tafel. Het is midden november. De radio meldt hevige kritiek op Gorbatsjov, de Federatieraad moet chaos en dreigende honger in de Sovjet-Unie aanpakken en het land bijeen zien te houden. De Baltische republieken hebben direct al aangekondigd daar niet aan mee te werken.
Als u dit leest, is het rond de jaarwisseling: bal, bol en glitter. En onwillekeurig vraag je je af hoe Oost-Europa na nog een jaar liberalisering er over een jaar uit zal zien.

Dat het in Estland, Letland en Litouwen nog lang geen rozegeur en maneschijn is, is diverse leden van onze vereniging de afgelopen maanden wel duidelijk geworden. De contacten verlopen moeizaam en de toon in de correspondentie wordt er niet optimistischer op. De gedachte tentoonstelling in Rīga wordt waarschijnlijk 'niet wat', de belemmeringen lijken momenteel te groot.

Maar met onze eigen albums op tafel is het toch immer weer genieten. Dat was het ook in Soest bij de Baltica-tentoonstelling: 'gemütliche' sfeer, veel bekenden gezien en gesproken en veel moois op de tentoonstelling (waar Uw Bestuur overigens hoog scoorde!). Maar ook een kritische noot: naast de Baltische inzendingen waren te veel Duitse aanwezig en de juryleden hadden inhoudelijk geen 'Käse' gegeten van de Baltische landen. Bij monde van André de Bruin hebben we ervoor gepleit in het vervolg Baltische tentoonstellingen uitsluitend zonder jury te houden en alleen om elkaar en belangstellenden van buiten te laten zien wat ons inspireert en bezighoudt.

Dat dit blad u zal inspireren, lijkt me buiten kijf: interessante bijdragen, mooie opmaak en 'geprinte' afbeeldingen. Veel leesplezier gewenst!

Onlangs zijn de statuten van onze Groep de notaris gepasseerd en mede daarom ziet de penningmeester zeer gaarne het lidmaatschapsgeld voor 1991 op zijn conto bijgeschreven (*f* 20,– op giro 324 32 51).

Rest me u allen een goed en gezond 1991 te wensen.

Nieuwe leden:
Per 25 juni 1990:
de Heer H. Göber, Bosschenbroek 42, 3261 TB Oud-Beijerland
Per 29 september 1990:
de Heer I.J. Steyn, Postbus 16636, 1001 RC Amsterdam

Bedankt:
Per 24 oktober 1990:
de Heer K.H. Fontijn, vanwege afnemende belangstelling

ADVERTENTIE I

Te koop (of in ruil) gevraagd: luchtpostbrieven van Letland.
Ook ben ik voor mijn verzameling op zoek naar Letse brieven en kaarten naar 'vreemde' landen. Wat Europa betreft zoek ik nog een poststuk van Letland naar IJsland, Ierland, Luxemburg, Spanje, Portugal, Albanië, Griekenland, Bulgarije, Roemenië, Joegoslavië, om van niet-Europese landen nog maar niet te spreken.
Aangeboden: luchtpostzegels van Letland, gebruikt en ongebruikt, met watermerk- en tandingvariëteiten.
Te koop: *De Philatelist* 1 t/m 14 (1926-'39) en het *Nederlandsch Maandblad voor Philatelie* (1919 t/m 1988). De jaargangen 1919 t/m 1953 ingebonden, de rest los. Prijs *f* 350,–.
Ruud van Wijnen, tel. 010-4140859. Groenendaal 31B, 3011 SL Rotterdam.

ADVERTENTIE II

Gevraagd, te ruil of te koop: *Michel* nummers 1-26 Litouwen.
André de Bruin, Ten Passeweg 10A, 8084 AN 't Harde.
Tevens provisorische stempels op stukken van Estland, Letland of Litouwen.

PUBLIKATIES

Voor een aantal leden zijn de beide tijdschriften die hieronder worden gesignaleerd, misschien interessant.

De firma Philabook International, Postbus 8042, 3009 AA Rotterdam, geeft een blad *Philatelic Literature News* uit. Het blad biedt een overzicht van recent verschenen literatuur, zowel in boekvorm als in de vorm van tijdschriftartikelen. De samensteller is C. Nieuwland.
Een abonnement kost *f* 10,– per jaar (abonnees buiten Europa *f* 5,– extra).
Wie belangstelling heeft, kan contact opnemen met het bovengenoemde adres.

In Litouwen verschijnt sinds enkele maanden het maandblad *Deutsche Nachrichten für Litauen*, het orgaan van het Deutsch-Litauische Kulturverband. Het tijdschrift richt zich vooral op de Duitstaligen in Litouwen (die zijn er nog steeds!), maar het heeft al vele abonnees in Duitsland. Het blad geeft informatie over de tegenwoordige situatie in Litouwen, maar besteedt ook aandacht aan de situatie vlak na de Tweede Wereldoorlog, toen de huidige grenzen getrokken werden.
Het redactie-adres is: Postfach 173, 235800 Klaipėda, LIETUVA. De prijs per nummer bedraagt DM 2,– inclusief porto.

SR

ONTVANGEN, GELEZEN EN TE LEZEN

Onder deze titel zult u in de komende nummers van ons blad besprekingen aantreffen van de bladen die we ontvingen van 'zuster'-verenigingen.
In de afgelopen maanden hebben we namelijk contact gezocht met een aantal filatelistische verenigingen dat zich richt op Rusland of de Baltische staten. Door uitwisseling van verenigingsbladen hopen we meer informatie aan u te kunnen toespelen.
Tegen vergoeding van porto- en kopieerkosten kunt u artikelen met de besproken bladen aanvragen bij André de Bruin.

Inmiddels hebben we ruilcontacten met de volgende verenigingen:
- The Canadian Society of Russian Philately;
- The Australia + New Zealand Society of Russian Philately;
- Rossica, the Society of Russian Philately (vs);
- *The British Journal of Russian Philately*.

We thank the societies mentioned above for their kind cooperation in exchanging their bulletins. We really hope that all members of our society will benefit from it.

We ontvingen:
ПОЧТА, het blad van de Australia + New Zealand Society of Russian Philately, nummer 8, juli 1990, met artikelen over post tussen Rusland en Australië/Nieuw-Zeeland; merken van keurmeesters; censuur op drukwerk naar Rusland (1896) met een brief naar Reval; Russische dagtekeningstempels met 3 driehoekjes erin (1920-'24); Ivo Steyns 'Baarfrankeringen in Wit-Siberië' en twee andere bijdragen over dit onderwerp (1919-1923); de Russische buitenlandporti van mei 1922 en de Overland-postroutes van en naar China (1942-'45).

RvW

Er is een nieuw onafhankelijk blad voor de filatelie verschenen in Estland! Vijftig jaar na het verschijnen van nummer 28 van *Estonia* (zie kopie van de voorpagina) nu dan een nieuw blad. Op de volgende pagina's twee bladen daaruit met adressen van verenigingen en hun bijeenkomsten. Enig vertaalwerk is bijgevoegd. Hoofdredacteur en voorzitter is Ants Tagel; helaas weet ik zijn adres nog niet!

AdB

IX aastakäik | Nr. 28 | 29. mail 1940

Hind 35 senti. | Preis 35 Cent.

ESTONIA

PHILATELISTLINE AJAKIRI — PHILATELISTISCHE ZEITSCHRIFT

Tallinn. Postkast 144.

Fédération Internationale de la Presse Philatelique

Rahvusvaheline margikogujate selts Estonia häälekandja

Ilmub tarvidust mööda ning saadetakse liikmeile tasuta;
Kuulutuste hinnad: 1/1 külg Ekr. 25.—, 1/2 külge Ekr. 15.—, 1/4 külge Ekr. 8.—, 1/8 külge Ekr. 4.—, 1/16 külge Ekr. 2.50.
Vahetuskuulutused liikmeile kuni 4 rida Ekr. 0.50.
Kaaneküljed 20% kallimad. Liikmeile 10% hinnaalandust.

Toimetus ja talitus: Tallinn, Oksa 5—6. Posti jooksev arve nr. 478.
Väljaandja: Rahvusvaheline margikorjajate selts „Estonia".
Vastutav toimetaja: Edgar Truuvere.

Offizielles Organ des Internationalen Philatelisten Vereins Estonia.

Erscheint nach Bedarf, und gelangt zum Gratisversand an Mitglieder.
Anzeigenpreise: 1/1 Seite Ekr. 25.—, 1/2 Seite Ekr. 15.—, 1/4 Seite Ekr. 8.—
1/8 Seite Ekr. 4.—, 1/16 Seite Ekr. 2.50.
Tauschanzeigen fürt Mitglieder bis 4 Zeilen Ekr. 0.50.
Umschlagseiten 20% teurer Mitglieder 10% Rabatt.

Schutblad van het laatste nummer van het in Estland verschijnende blad voor de filatelie *Estonia*. Het nummer is van 29 mei 1940.

KORRALISED KOKKUTULEKUD, VAHETUSKOHTUMISED

	Organisatsiooni nimetus	Kokkutuleku aadress	Millistel päevadel	Kellaaeg
1.	Tallinna Filatelistide Selts	Tallinn, Tammsaare tee 135, Mustamäe EEV saalis *(1. juunist 1. septembrini ainult kolmapäeviti)*	Iga kolmapäev Iga laupäev	17.30-20.00 10.00-13.00
2.	Tartu Filatelistide Selts	Tartu Tervishoiutöötajate Maja, Tiigi 11	Iga laupäev	09.00-12.00
3.	EFL Narva osakond	Kultuuripalee "Energeetik", Võidu 1	Iga pühapäev	11.00-14.00
4.	Pärnu Filatelistide Selts	Inseneride Maja, Invaliidi 4, sissepääs Hommiku 3 hoovist	Iga laupäev	09.30-11.30
5.	Haapsalu	Haapsalu Kultuurimaja, Võidu 33	Iga esmaspäev	17.00-19.00
6.	Hiiu Kogujate Seltsi Filateeliaklubi	Kärdla Kultuurimaja, Võidu 22	Iga 2. teisipäev Iga 3. pühapäev	19.00-20.00 11.00-13.00
7.	Kiviõli Filatelistide Klubi	Põlevkivikeemia Kombinaadi Klubi, Vahtra 2	Iga 1. ja 3. esmaspäev	18.00-20.00
8.	Kohtla-Järve Filateelia Klubi	V.Kingissepa nim. Kultuurimaja, Kesk-Puiestee 3	Iga 1. esmaspäev Iga 2. pühapäev Iga 3. laupäev	16.00-18.00 11.00-13.00 11.00-13.00
9.	EFL Põlva osakond	Põlva Kultuurimaja, Oktoobri 16	Iga 2. ja 4. pühapäev	10.00-12.00
10.	Rakvere Filatelistide Selts	Rakvere raj. Kultuurimaja, Kreutzwaldi 2	Iga 2. ja 4. pühapäev	10.00-12.00
11.	Rapla Filatelistide Klubi	Rapla Autotranspordibaasi nr.19 õppeklass, Tallinna mnt. 3	Iga kuu eelviimane pühapäev	09.30-11.30
12.	Saare Maakonna Filatelistide Selts	Kuressaare Hariduskomitee ruumides, Lenini 20	Iga pühapäev	10.00-13.00
13.	EFL Sillamäe osakond	S.M.Kirovi nim. Kultuurimaja	Iga 2. ja 4. pühapäev	15.00-17.00
14.	Tapa Filatelistide Klubi	Tapa raamatukogu, 1. Mai 5	Iga 1. pühapäev Iga 3. esmaspäev	11.00-13.00 17.00-19.00
15.	Valga Filatelistide Klubi	Maakonna Kultuurimaja, Lai 1	Iga 2. ja 4. pühapäev	11.00-13.00
16.	Viljandi	Viljandi EPT tsiviilkaitse õppeklass, Metalli 3	Iga pühapäev	09.00-12.00
17.	Võru Kogujate Seltsi Filateeliaklubi	Võru Postimaja, Jüri 38	Iga kolmapäev	17.00-19.00

pühapäev	= zondag	laupäev	= zaterdag
esmaspäev	= maandag	iga	= iedere/elke
teisipäev	= dinsdag	osakond	= afdeling
kolmapäev	= woensdag	selts	= vereniging

korralised kokkutulekud, vahetuskohtumised = regelmatige samenkomsten, ruildagen

iga kuu eelviimane pühapäev = elke voorlaatste zondag van de maand

EESTI FILATELISTIDE LIITU KUULUVAD ORGANISATSIOONID

	Organisatsiooni nimetus	Esimees	Kood	Töö-telefon	Indeks Postkast	Kodune aadress	Kodune telefon
1.	EESTI FILATELISTIDE LIIT	Uno KUUSIK	-	453-741	200090 a/k. 84	Tallinn, Kullmani 14-152	326-406
		Jüri KENN *volikogu esimees*	-	426-643		Tallinn, Sõpruse pst. 214-153	520-495
2.	TALLINNA Filatelistide Selts	Uno KUUSIK		453-741	200090 a/k. 378		
3.	TARTU Filatelistide Selts	Aare MARTINSON	234	34-297	202400 a/k. 29	Tartu, Veeriku 8-45	28-732
4.	EFL NARVA osakond	Kalju MOOR	235	24-772	202000 a/k. 45	Narva, Tallinna mnt. 4a-15	-
5.	ELVA Filatelistide Klubi	Valdeko EICHELMANN	234	-	202442 a/k. 11	Elva, Veljavere 3	56-383
6.	HAAPSALU	Jüri KIVITIKK	247		203170	Haapsalu, Nurme 12-16	-
7.	HIIU Kogujate Seltsi Filateeliaklubi	Elmo VIIGIPUU	246	99-399	203200 a/k. 4	Kärdla, Metsa 40-1	91-484
8.	KEILA Filatelistide Klubi	Arno UNTVER		745-756	200090 a/k. 481	Tallinn, Kütise 5-4	596-689
9.	KIVIÕLI Filatelistide Klubi	Mihhail KORNILTSEV	233		202040	Kiviõli, Ehitajate tee 15-11	
10.	KOHTLA-JÄRVE Filateelia Ühing	Ants PAEVÄLI	233	45-141	202020	Kohtla-Järve, Narva mnt. 62-26	45-896
11.	EFL OTEPÄÄ osakond	Enn SÕLG	242		202513 a/k. 25	Otepää, Nõukogude 10-6	55-169
12.	PAIDE	Robert PLATAIS	238	78-552	203500	Rapla, Jõe 48	Rapla 55-576
13.	PÄRNU Filatelistide Selts	Jaan MOIK	244	43-580	203600 a/k. 23	Pärnu, Ringi 10-7	42-379
13.	EFL PÕLVA osakond	Evald LEES	230	90-863	202600	Põlva, Võru 30	95-070
14.	RAKVERE Filatelistide Selts	Rein PILLER	232	43-537	202100 a/k. 21	Rakvere, Laada 8-51	42-107
15.	RAPLA Filatelistide Klubi	Elmar LUPPE	248	-	203504	Järvakandi, Staadioni 4-60	Järvakandi 77-536
16.	SAARE Maakonna Filatelistide Selts	Viktor NURJA	245	-	203300 a/k. 43	Kuressaare, Kohtu 33	45-637
17.	EFL SILLAMÄE osakond	Vjatšeslav KOROLJOV	249	-	202010 a/k. 26	Sillamäe, Gagarini 21-31	72-458
18.	TAPA Filatelistide Klubi	Ain SALUSTE	232	70-236	202210	Tapa, Põllu 1-23	76-137
19.	TÕRVA Filatelistide Klubi	Jaan VIPS	-	-	202532	Tõrva, Kooli 23	-
21.	VALGA Filatelistide Klubi	Elmar RATASSEPP	242	41-537	202500 a/k. 20	Valga, Komsomoli 3-1	-
22.	VILJANDI	Elmar SAHK	243	54-930	202900	Viljandi, Tehnika 5a-8	-
23.	VÕRU Kogujate Seltsi Filateeliaklubi	Erich TRAAGEL	241	31-881	202710 a/k. 23	Võru, Au 54	21-414

DE GESCHIEDENIS VAN
LITAUEN
OP DE POSTZEGELS

door **Mr. J.H. van Peursem**

I
VOORWOORD

De actuele situatie in Litauen is zodanig dat het ons zinnig leek een stukje geschiedenis in ons blad op te nemen. Zoekend naar geschikte kopij kwamen we op de boekjes van Mr. van Peursem. Deze boekjes werden indertijd (1930) uitgegeven door de Haagsche Postzegelhandel resp. Philatelie en Geschiedenis, Zeestraat 40, te 's-Gravenhage. De eerste aflevering heeft de titel zoals aangegeven boven dit artikel. De tekst is letterlijk overgenomen, dus ook met de oude schrijfwijzen en stijl. Het aardige van deze lectuur is dat Mr. J.H. van Peursem steeds relateert aan de postzegels.

Aangezien het hier toch om een aanzienlijk aantal pagina's tekst gaat, zullen we e.e.a. over een aantal nummers van ons blad verdelen.

A.d.B.

II
INLEIDING

De betrekkelijk kleine staten aan de Oostzee; Estland, Letland en Litauen, behoren tot een vrijwel onbekend gebied. Vooral de geschiedenis van de laatsten tijd is voor ons een gesloten boek. Wij weten dat tot voor kort de regeering in Litauen werd geleid door Voldemaras; wij kennen de jaarlijksche klachten van dezen Minister van Buitenlandsche Zaken over de Vilniuskwestie, maar verder gaat de gemiddelde kennis niet. Juist daarom is het een genoegen de zegels van Litauen, den meest zuidelijken Baltischen Staat, eens nader te beschouwen. De postzegels van Litauen immers brengen ons een zeer uitvoerig beeld van 's lands geschiedenis, zoo uitvoerig als van geen andere staat in Europa.

De groote moeilijkheid is echter om van al de staatslieden, van wie men het portret op de zegels kan vinden, eenigszins nauwkeurige gegevens te verkrijgen. Schrijver is dan ook zeer veel dank verschuldigd aan de Litausche Legatie te Londen. Zoowel Zijne Excellentie de Gezant, de Heer K. Bizauskas, als de achtereenvolgende gezantschapssecretarissen, Mejuffrouw X. Naglevitch en de H. Ed. Gestrenge Heer A. Kasparavich, hebben meerdere belangrijke gegevens verstrekt, welke de mogelijkheid brachten het geschiedkundig overzicht van Litau-

en, dat wij ons ten doel hadden gesteld, voor philatelisten geheel volledig te maken.

Behalve de zegels, welke werden uitgegeven door de staat Litauen, zullen in dit geschriftje ook de zegels van Midden Litauen worden besproken. Deze zegels immers, hoewel uitgegeven door een aan Litauen zeer vijandige gemeenschap, vormen én philatelistisch én historisch met de officieele zegels een zoo onverbrekelijk geheel, dat de volgende bladzijden zeer sterk aan volledigheid zouden verliezen, indien de zegels van Midden Litauen werden weggelaten.

III
OUDE GESCHIEDENIS

Litauen is een landstreek aan de Oostzee, sinds vele en vele eeuwen door hetzelfde volk bewoond. Het zal omstreeks 600 voor Christus zijn geweest, toen zich aan de Baltische kust eenige stammen vestigden, geheel afgescheiden en afgezonderd van de andere Indo-Europeesche stammen en volkeren. Zij leefden in de tamelijk onherbergzame oorden honderden jaren in uiterst primitieve omstandigheden, terwijl ze een betrekkelijken vrede met hun naburen wisten te handhaven. Immers de afstand tot de naastwonende volkeren was zoo groot en de verbinding met hen zoo moeilijk, dat de aanraking met de buren niet veel te betekenen had.

De eerste geschiedbron, die melding maakt van deze Baltische stammen is het geschiedwerk *Germania*, geschreven in 't jaar 98 door den grooten Romeinschen geschiedschrijver Tacitus, levende van ongeveer 55 tot 118. Deze Romein spreekt in Caput 45 van zijn geschrift over de Aestiorum gentes, die de gewoonten hebben van de Suebi, de taal echter meer zooals de Britanni. Zij aanbidden de moeder der goden. Het gebruik van ijzer is bij hen zeldzaam; ze staan als ijverig bekend; overal zochten zij naar barnsteen, waaraan ze de naam 'glesum' gaven. Door Tacitus en ook door latere schrijvers worden de stammen vermeld als een edel volk, dat echter niet op een hoogen trap van beschaving stond. De naam 'Aesti' wordt tegenwoordig nog teruggevonden in den naam van de Noordelijkste Baltische Republiek Estland.

Voor het eerst in de elfde eeuw is er sprake van den naam Litauen. Eenige kronieken uit die dagen vermelden het land 'Lietuva', hoewel de bewoners zelf pas in de vijftiende eeuw voor het eerst dezen naam voor hun land in een kroniek gebruiken.

De vredelievende verhoudingen, die Litauen zoolang had gekend, namen een einde in de aanvang van de elfde eeuw – sindsdien heeft Litauen vrijwel aan één stuk een zeer bewogen geschiedenis gehad; zelfs thans is de rust naar buiten en vooral die naar binnen nog allerminst teruggekeerd.

IV
MIDDELEEUWEN EN NIEUWE TIJD

De bevolking was nog steeds heidensch: de Germaansche godenwereld had bij de Litauers vele trouwe dienaren. De heilige eiken en de offeraltaren getuigden van het oude geloof. Dit was echter voor het steeds verder opdringende Christendom een reden om de heidensche stammen te gaan bekeren. Meteen was het toen ook met den vrede gedaan; immers de Christenen kwamen niet alleen als propagandisten voor hun geloof, maar tevens ter wille van de annexatie van zooveel mogelijk land.

Derhalve werden reeds toen de kiemen gelegd voor de volledige onderwerping van Litauen. Vooral in de Duitsche Orde kreeg het oude geloof een krachtige bestrijder: nadat eerst de westelijke stammen waren overwonnen, kon men zich in de tweede helft van de dertiende eeuw gaan keren tegen de meer naar binnen wonende stammen. Inmiddels begon het Christendom ook vanuit het Noorden voorwaarts te dringen. In 1235 was reeds het gehele tegenwoordige Estland en evenzo Letland in het bezit der Orde. Door de verovering van het gebied om den Memelburcht, waar later de Duitsche stad werd gesticht, was het eigenlijke Litauen van de zee geheel afgesneden. En dat juist in den tijd, dat Litauen naar het Oosten een groote expansiepolitiek voerde.

Steeds verder drongen verschillende Litausche stammen sinds geruime tijd in het door de Mongolen bezette Rusland door. Zoo verhalen eenige kronieken dat in 1219 een verdrag werd geteekend tussen eenige Litausche hertogen en eenige Russische vorsten. Aan Litausche zijde telde men toen ter tijde elf hertogen, onder wie *Mindaugas* (Mindowsky). Elf vorsten – en dat terwijl van alle kanten vijanden het

land bedreigden: in het Oosten had men Rusland, in het Noorden en Westen de Duitsche Orde, terwijl in het Zuid-Westen de Polen – ook met steeds meerdere *Litausche* vorsten in de strijd – de omsingeling voltooiden. De gevaren werden te groot, en gelijk het in zulke omstandigheden dikwijls gaat: ook in Litauen bracht de ure van gevaar van buitenaf, een sterke eenheid naar binnen. Terwijl vele eeuwen meerdere stammen van Litauers naast elkaar hadden geleefd zonder eenig centraal gezag, begon de neiging tot, en het verlangen naar eenheid in de dertiende eeuw op te komen. Reeds had dit streven in zoverre resultaat, dat het Mindaugas gelukte een sterke verdediging in te stellen tegen de gemeenschappelijke vijanden. Langzaam aan wist hij de andere hertogen, *kunigai*, te onderwerpen; tenslotte slaagde hij er in alle door Litauers bewoonde streken, onder zijn gezag te brengen.

Eens de machtigste der kunigai, was hij thans hoofd van alle Litausche stammen. Gelijk hij echter oppermachtig was over de kunigai en de Bojaren (landadel) zoo heerschte deze klasse met willekeur over de andere volksdelen; vooral de boeren werden schaamteloos onderdrukt: ze waren vrijwel rechtelooze objecten van heerschzucht hunner meesters geworden en dat terwijl de boeren het grootste deel der bevolking uitmaakten: er was wel handel met Zweden en de Slavische volken, doch deze had niet veel te betekenen.

Mede om zijn doel te bereiken, had Mindaugas zich met de Orde vereenigd; in het jaar 1260 viel hij echter van zijn bondgenoot af en versloeg de Orde weldra bij Durben. Hij bleef vele jaren aan het bewind; tegen het einde van zijn regeering liet hij echter het geloof der vaderen varen – hij werd gedoopt tot Christen en daarna kroonde Paus Innocentius IV, van 1243 tot 1254 hoofd der Christenheid, hem in 1253 tot koning. In het jaar 1265 werd hij het slachtoffer van een moordaanslag, welke door eenige andere kunigai werd gepleegd. Ongetwijfeld mag men wel Mindaugas beschouwen als de grondvester van den Litauschen staat.

(In tegenstelling met zooveel andere staten, welke door de zg. vredesverdragen van 1919 en 1920 zijn 'gemaakt', is Litauen te beschouwen als een reconstructie van het verleden!)

De nog jonge staat – wanneer men althans deze uitdrukking reeds mag gebruiken! – had echter een strijd te voeren op leven en dood

tegen de Duitsche Orde, gedurende meerdere eeuwen de erfvijand van de Litauers.

Onder de opvolgers van Mindaugas valt vooral in het oog de persoon van *Gediminas* (Gedimin), de eerste vorst, die werkelijk in alle opzichten als alleenheerscher over Litauen is te beschouwen. Hij kwam in 1316 aan het bewind en verbond zich weldra met de Orde tegen de Polen.

In 1320 wist hij de belangrijke Russische stad Kiew te veroveren, wat van groote beteekenis was voor de macht van het land. Ook andere Russische streken vielen in zijn hand: toch voelden deze landen zich niet zoozeer veroverd gebied, immers waren ze nu veel veiliger tegen de opdringende Tataren.

Steeds verder breidde zich zoodoende het Litausche rijk uit – allerminst echter tot innerlijke versterking. De gebieden, die men overheerschte waren, het kleine aantal Litauers gerekend, veel te groot! Van Baltische zee tot Zwarte zee strekte zich het geweldige rijk uit, overal wapperde de vaan van Gediminas: de Gedimino Stulpai, of zuilen van Gediminas. Deze vormden toentertijd het wapen van Litauen, ook nu vinden we de Stulpai nog op de zegels terug. Gediminas heerschte over één van de machtigste rijken van dien tijd – eens zou dit fataal worden voor Litauen.

Behalve de verovering van Kiew, valt in het jaar 1320 nog een belangrijke gebeurtenis te vermelden. Er kwam een pauselijke gezant tot den vorst om hem tot het Christendom te bekeeren. De priester had echter geen succes; in tegenstelling met zijn grooten voorvader Mindaugas bleef hij het oude geloof trouw. Wel volgde hij den raad van den Katholieken priester op, om op de plaats waar de onderhandelingen werden gevoerd, een burcht te laten bouwen.

Deze burcht, die Vilnius- of Gediminas-burcht wordt genoemd, is te beschouwen als de eerste vestiging op de plaats waar thans de hoofdstad van Litauen, Vilnius (Wilna) is gelegen. In de nabijheid heeft Gediminas eveneens een burcht doen verrijzen: het schitterende slot, gelegen op een eilandje midden in het Trakaimeer. Dit behoorde eens tot de schoonste bouwwerken van Litauen, thans wijzen

nog slechts groote bouwvallen op de glorie van het verleden.

Het Trakaikasteel was de residentie der Litausche vorsten, totdat zij deze overbrachten naar Vilnius. Het kasteel werd eerst door de zoon van Gediminas voltooid!

Toen de groote hertog Gediminas overleed, in 1341, verdeelden zijn beide zoons *Algirdas* (Olgierd) en *Kęstutis* (Keistut) de heerschappij over Litauen onder elkaar, wat natuurlijk tot innerlijke verzwakking van den staat zou voeren. Onder hun bewind valt dan ook de groote nederlaag tegen de Duitsche Orde: de slag bij Rudau van 17 februari 1370 liep op een groote overwinning van de Orde uit.

Algirdas (1345-1377) vinden we niet afgebeeld op de zegels, wel echter zijn broer Kęstutis. Hij was aan het bewind van 1345 tot 1382, in welk jaar hij werd vermoord. Naast hem stond inmiddels sinds 1377 zijn neef Jagello, die zijn vader, bij diens dood, als deelvorst opvolgde. Deze *Jagello* was een zeer heerschzuchtig, maar niet zeer bekwaam man. Hij maakte zich meester van de alleenheerschappij, toen Kęstutis in 1382 was vermoord, zonder te letten op de rechten van anderen, onder wie natuurlijk in de eerste plaats Vytautas is te noemen. Nog in hetzelfde jaar 1382 kwam Lodewijk de Groote van Hongarije-Polen te overlijden. Hij werd in Polen na langen partijstrijd opgevolgd door zijn jongste, in 1370 geboren dochter *Jadwiga* (Hedwig).

Eindelijk op 15 october 1384 werd zij te Krakau gekroond tot 'koning' van Polen. Zij leek Jagello een goede partij – een bezwaar was echter dat hij nog heiden was. Dat beteekende minder: hij liet zich nu maar spoedig even bekeeren tot het Christelijk geloof. Hoezeer het ook tegen den zin van de jeugdige Jadwiga bleef – in 1386 werd het huwelijk met Jagello voltrokken. Sedert noemde Jagello zich *Wladislaus II.* Dit huwelijk had tot groote ergernis van vele Litauers de personeele

unie tusschen de buurstaten Litauen en Polen ten gevolge. Nog grooter gevaar was het echter voor de Duitsche Orde: voortaan de twee belangrijkste tegenstanders één rijk!

Eén van de beloften die Jagello aan Jadwiga had gedaan bij zijn huwelijk, was dat hij zijn volk tot het Christendom zou brengen. Vele onderdaanen lieten zich inderdaad op zijn bevel wel doopen, maar van het Christelijke geloof wisten zij letterlijk niets af. Het had ook ten gevolge dat de macht van Jagello in Litauen steeds kleiner werd – te meer rees de ster van *Vytautas* (Witold), om welke populaire figuur zich vele Litauers schaarden ter verdediging van het oude volksbestaan. Tevens kon hij nu ook wraak nemen voor de moord op zijn vader, den ouden Kęstutis. Omstreeks 1354 geboren, volgde hij theoretisch op in 1382 – in werkelijkheid valt er vóór 1392 van zijn bestuur niets te merken.

Eerst in dat jaar kwam hij te staan aan het hoofd van het Litausche volk. Hij toonde zich een zeer bekwaam bestuurder: niet alleen wist hij belangrijke gebieden te veroveren, zoals Smolensk en Podolië, welke beide aan Litauen kwamen, maar tevens maakte hij zijn rijk innerlijk tot een sterken staat. Van vele kanten erkende men zijn heerschappij, meerdere rijken betaalden hem hun tribuut, en zoo behoorde ongetwijfeld Vytautas, door zijn volk geëerd met den bijnaam 'de Groote', tot de belangrijkste vorsten van zijn tijd. De adel echter was nog steeds zeer machtig, en de Polen bleven nog lastige vijanden, al was dit zeker voor Polen toenmaals gevaarlijker dan voor Litauen. In 1422 werd aan Vytautas de kroon van Bohemen aangeboden; hij aanvaardde deze, en liet het land Bohemen besturen door een rijksbestuurder, Korybut.

De strijd, dien Vytautas voerde tegen de Orde vindt ook zijn uiting in het nieuwe wapen dat Vytautas voor Litauen invoerde: naast de Stulpai kwam nu ook het Litausche kruis, als teeken voorkomende op het wapenschild van den Litauschen Vytis of Ridder. Wij zien den ridder op talrijke zegels van Litauen; evenzeer zijn wapen: het dubbele kruis. Ondertusschen bleef ook het ouden wapen in gebruik naast het 'Vytiswapen'.

Vytautas de Groote, de belangrijkste 'Dydisis Kunigaikstis' of Groothertog, dien Litauen ooit had, dacht er over zich de koningskroon op het hoofd te laten zetten. Reeds had de Duitsche keizer, Sigismund, zijn toestemming verleend en medewerking toegezegd, toen bleek dat men op een groot verzet van Polen zou hebben te rekenen. Telkens werd zoodoende de krooning uitgesteld, en toen dan eindelijk de plechtigheid zou plaats vinden, kwam zeer kort voor den vastgestelde datum, de grootste vorst uit de Litausche geschiedenis, Vytautas, te overlijden, in het jaar 1430.

Reeds lang tevoren, op 17 juli 1399, was de jonge koningin Jadwiga van Polen overleden. Toen werd Polen – tot ramp van den staat – een kiesmonarchie. De eerste keus viel op Jagello, den 'prins-gemaal', die echter als tegenprestatie zeer veel concessies moest doen aan den adel. De kroonsierselen van Wladislaus II Jagello vinden we op onze zegels afgebeeld – de scepter was echter meer schijn dan werkelijkheid! Overeenkomstig den laatsten wil van Jadwiga richtte hij de Universiteit van Krakau weder op.

Met Litauen verbond zich Polen tijdelijk tegen de Duitsche Orde. Immers, hoewel Litauen was 'bekeerd', bleven de kruistochten tegen dit land voortgaan, en toen dan ook de grootmeester der Orde, Ulrich von Jungingen, zich overhaast in een oorlog met Polen begaf, koos Litauen gretig de zijde van Wladislaus. Dank zij de hulp der Litauers, onder Vytautas, werden de ridders op 15 juli 1410 op het Grünfeld bij Tannenberg vernietigend verslagen.

In 1413 werd besloten dat de Katholieke adel van Litauen met de Poolschen adel samen één Rijksdag zou vormen ter verkiezing van een koning of groothertog – dikwijls was het dezelfde vorst, sinds 1501 steeds.

Nog meer dan twintig jaar bleef Wladislaus II Jagello koning van Polen, zonder echter daden van beteekenis te hebben verricht. In 1430 werd na de dood van Vytautas, zijn invloed in Litauen weer groot, maar reeds het volgende jaar volgde hij zijn groote neef in het graf. Hij stierf, ongeveer 83 jaar oud, op 31 mei 1431.

Een korte stamboom moge het voorafgaande verduidelijken:

Gediminas
1316-1341

Algirdas 1354-1377	Kęstutis 1345-1382
Jagello 1377-1431 X Jadwiga 1384-1399	Vytautas 1382-1430

Met Litauen ging het niet goed na den dood van zijn laatste eigen vorst, den grooten Vytautas. Steeds machtiger werden de Polen, wat een definitieven haat tusschen de beide volkeren ten gevolge had. En ook aan de andere zijde dreigde gevaar. De Russen namen aldoor nieuwe stukken van Litauen terug: geen krachtig bestuurder die er zich tegen kon verzetten. Langzamerhand werd de zelfstandigheid van Litauen steeds meer schijn, totdat eindelijk op de Rijksdag van Lublin, gehouden in de jaren 1568 tot 1569 tot vereeniging van beide staten werd besloten. (Een beeld van dezen Rijksdag vinden wij op de 10 Mark, welke werd ontworpen naar het werk van den schilder Jan Matejko, een Pool, levende van 1838 tot 1893. Aan hem heeft men vele historische schilderijen te danken). Men besloot dat voortaan de koning van Polen tevens groothertog van Litauen zou zijn. In de praktijk was dit al zoo sinds 1501.

Echter niet alleen het staatshoofd, ook senaat en rijksdag waren gemeenschappelijk, evenals de buitenlandsche politiek. Maar Litauen behield eigen bestuur, financiën, rechtspraak, leger en administratie. Toch bracht de vereeniging niet de minste toenadering tussen de beide staten: geen gelegenheid liet de Litausche nationale minderheid voorbij gaan om zich te doen gelden. Slechts de lagere adel voelde zich veilig onder Poolsch bewind: en dat natuurlijk door de vele voorrechten, die de adel in Polen genoot.

De tweelingstaat zakte echter steeds dieper weg in de meest wanhopige toestanden. Een goed centraal bestuur ontbrak op den duur volledig. Ongetwijfeld beteekende dit een groot voordeel voor de nabuurstaten Pruisen, Rusland en Oostenrijk. Reeds vroeg kreeg Pruisen een deel van Litauen. Bij de drie zg. Poolsche deelingen, die de onafhankelijkheid, voorzover daarvan nog sprake was, geheel beëindigden, kwam de rest van Litauen aan Rusland, een klein stukje nog aan Pruisen; in de Napoleontischen tijd kwam echter ook dit stuk aan Rusland.

De eerste Poolsche deeling, van 1773, tastte nog niet het gebied van het vroegere Litauen aan. Groote stukken van het eigenlijke Polen gingen echter verloren.

In den groote eindstrijd, van 1792 tot 1795, trad vooral de bekwame veldheer *Tadeusz Kosciuszko* op den voorgrond. Reeds had hij zijn sporen in den Amerikaanschen vrijheidsoorlog wel verdiend. Geboren op 12 februari 1746 te Mereczewszcyzna in Litauen, ging hij bij het uitbreken van den groote opstand in Amerika tegen Engeland naar de nieuwe wereld, en werd daar weldra adjudant van George Washington, welk ambt hij van 1777 tot 1786 bekleedde. Weer in het vaderland teruggekeerd, verklaarde hij zich voorstander van de nieuwe grondwet van 1791.

Toen de Russen in 1792 zijn land binnentrokken, weerstond hij hen bij Dubienka, op 17 juli 1792. Met 4000 man hield hij zich vijf dagen staande tegen 18000 Russen. Polen wist echter van deze belangrijke overwinning geen gebruik te maken, en weldra vond dan ook in 1793 de tweede deeling plaats.

Nog één keer zou de nationale geestdrift ontwaken: er werd een samenzwering op touw gezet, en onmiddellijk trad Kosciuszko, die in 1793 was uitgeweken met haar in verbinding. Rusland gaf, toen het argwaan kreeg over de bedrijvigheid der Polen, bevel om de helft van het Poolsche leger te ontslaan – dit werd het sein tot den opstand. Kosciuszko verscheen in Krakau, nam daar weldra het bewind in handen, versloeg vervolgens de Russen bij Raclawice, op 4 april 1794. Maar spoedig moest hij het afleggen tegen de Pruisen, die hem bij Rawka versloegen; ook Krakau ging verloren. Wel gaven de Pruisen de belegering van Warschau op, maar Kosciuszko leed een nieuwe nederlaag: op 10 october 1794 werd hij bij Maciejowice verslagen – het einde van Polen, 'finis Poloniae', was daar – ook derhalve het einde van Litauen. Voor meer dan 120 jaar verdwenen de staten van het tooneel. De groote vrijheidsheld Kosciuszko werd gevangen genomen, maar in 1796 door Zar Paul I in vrijheid gesteld. Voor de tweede maal ging hij naar Amerika, van welk land hij weldra gezant werd te Parijs, nl. in 1798. Hij weigerde beslist Napoleon te steunen tegen Rusland, getrouw zijn belofte aan Paul I houdend. Sinds 1816 woonde hij in Soluthurn, in Zwitserland, waar hij 15 october 1817 overleed. Later is hij in Krakau begraven.

Op dezelfde 20 Mark, die ons het portret van Kosciuszko geeft, vinden wij de beeltenis van den be-

kenden dichter *Adam Mickiewicz*, op 24 december 1798 te Nowogrodek, een plaats die juist buiten Midden Litauen ligt, geboren. Hij droeg veel bij tot het versterken van het nationaal gevoel der Polen. Ongetwijfeld is hij de grootste Poolsche dichter, maar wij kunnen hier gevoeglijk zijn persoon verder voorbijgaan. Vermelden wij alleen nog, dat hij op 26 november 1855 te Constantinopel is overleden.

Ruim een jaar na de slag bij Maciejowice werd de derde deeling van Polen door de mogendheden goedgekeurd. Op 24 october 1795 waren Litauen en Polen dus officieel uit de rij der zelfstandige staten verdwenen.

V
NIEUWSTE TIJD, TOT DE UITROEPING DER ONAFHANKELIJKHEID

Pas de wereldoorlog bracht verandering. Wel was het nationaal bewustzijn in Litauen reeds in de tachtiger jaren van de vorige eeuw ontwaakt. We denken vooral aan de Aušrabeweging. Deze ontleende haar naam aan een in Oost-Pruisen gedrukt blad *Aušra*, welk woord dageraad betekent. Vanuit Duitschland werd dit blad in groote hoeveelheden naar Litauen – een deel van het groote Russische rijk – gesmokkeld en gretig door de Litauers gelezen.

Zeer nauw aan deze beweging verbonden was de figuur van *Dr. Basanavičius*. Wanneer wij over het moderne Litauen iets willen zeggen, dan denken we in de eerste plaats wel aan deze interessante veelzijdige persoonlijkheid. Basanavičius werd 23 november 1851 te Ozkabaliai, Bartninkai, Vilkaviškis, geboren. Hij studeerde in de letteren en reeds op jeugdigen leeftijd had hij een grooten naam als literator. Ook als folklorist deed hij veel van zich spreken. Vele oude sagen en verhalen, die in de eeuwen van beroering voor het Litausche volk waren verloren gegaan, heeft hij zijn landgenoten weer bekend gemaakt. Hij was verder een patriarch, terwijl hij ook als journalist een schitterende reputatie genoot. Zooals men ziet, een man die op vele gebieden zich heeft verdienstelijk gemaakt.

Basanavičius ook was het, die in 1905 het initiatief nam, tot bijeenroeping van het eerste groote nationaal-Litausche Congres te Vilnius (Wilna). Op deze bijeenkomst werd algehele autonomie geëischt voor Litauen. Dit was naar men begrijpen zal bij het Zaristische bewind

aan doovemansooren gepraat! Toch bleef men in alle stilte en onder de grootste geheimhouding doorwerken, in afwachting dat een beter oogenblik voor het zwaar beproefde volk zou komen.

Ging de nationale beweging sinds 1863 oorspronkelijk in zuiver letterkundig-wetenschappelijke richting, na 1880 werd het steeds meer een bewust politiek doel, dat men nastreefde. Zoo ontstonden ook de Litausche partijen: de oudste is de Sociaal-Democratische, welke 1896 werd opgericht; in 1902 volgde de Democratische, en tijdens het Vilniuscongres de Boerenbond.

De oorlog bracht Litauen onder de zeer zware Duitsche bezetting, wat allerminst een verlichting van druk was. Gelijk men zal weten behoorde Litauen tijdens den oorlog tot het gebied van den 'Oberbefehlshaber im Osten', welken rang aanvankelijk de tegenwoordige president von Hindenburg bezat.

De bijna ondragelijke last der bezetting leidde in 1915 tot een samenkomst van vijf vooraanstaande Litauers, onder wie Smetona. Allerlei maatregelen werden overwogen, en ten slotte ging men er toe over een memorandum op te stellen, waarin de nationale eischen van Litauen waren geformuleerd. Dit geschrift werd aan de Duitsche bezettingsoverheden aangeboden, maar gelijk men reeds dadelijk verwacht had – alle eischen werden afgewezen. Eindelijk kwam ongeveer twee jaar later, op 18 september 1917, een tweede congres bijeen, van 214 gedelegeerden. Men vergaderde van 18 tot 23 september te Vilnius, zeer goed beseffende dat men veel dichter bij verwezenlijking van den grooten wensch: onafhankelijkheid stond, dan tijdens het eerste congres van 1905.

Bepaalde men zich tot dan ook slechts tot den eisch van autonomie, binnen de Russische grenzen, thans ging men er toe over de volledige onafhankelijkheid te eischen. Men wilde niet langer knecht zijn, van welk land dan ook. De (democratische) Maart-revolutie in Rusland had hiertoe natuurlijk het hare bijgedragen.

Tevens verkoos het congres uit zijn leden een nationalen raad uit 20 leden bestaande, *Lietuvos Taryba* geheeten. Nog eenige tijd ging heen met de voorbereiding van de groote gebeurtenis. Eindelijk brak de gedenkwaardige dag aan: op 16 febru-

ari 1918 riep de Taryba uit naam van het Litausche volk nationale onafhankelijkheid uit.

Tukstantis devyni šimtai aštuoniolikta metų, vasario ménesio šešiolikta diena – Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo diena (16 februari 1918, de dag van proclamatie der Litausche onafhankelijkheid).

Litauen was, alhoewel nog niet door de mogendheden erkend, teruggekeerd in de rij der zelfstandige staten. Reeds op 23 maart 1918 teekende Wilhelm II een verklaring, waarin hij Litauen als staat erkende. Toch kostte het nog heel wat strijd, vooral tegen de annexionistische stroomingen in Duitschland, voor en aleer de Taryba een voorloopige grondwet kon goedkeuren. Dit geschiedde op 28 october 1918.

Gedurende al dien tijd was het eigenlijke bewind gevoerd door het presidium van de Taryba, *Antanas Smetona*, president, wiens portret we in het midden van de zegels met het nationale driemanschap vinden, en de vicepresidenten *Justinas Staugaitis* (links) en *Stasys Silingas* (rechts).

Justinas Staugaitis was 14 november 1886 te Tupikai, district Šakiai, geboren; hij werd opgeleid tot priester, en aanvaardde later het ambt van Roomsch Katholiek geestelijke, hij werd kanunnik, en is tegenwoordig bekleed met de bischopswaardigheid. Hij was gedurende geruimen tijd president en ook wel vice-president van den Seimas. Zijn mede-vicepresident van het driemanschap, Stasys Silingas, werd 11 november 1885 te Vilnius geboren. in de politiek trad hij op den voorgrond als afgevaardigde van den Boerenbond, als hoedanig hij dan ook in het driemanschap zitting nam. Later werd hij lid van het tweede ministerie Voldemaras, en aanvaardde de portefeuille van Justitie.

(wordt vervolgd – **AdB**)

NIEUWS UIT LITOUWEN

Door tussenkomst van de heer Fugalewitsch kregen wij informatie uit Litouwen en wel over de actuele postale situatie aldaar. Deze informatie is aangevuld met eigen stukken en eigen waarneming.

Op 11 maart 1990 werd in Litouwen de onafhankelijkheid uitgeroepen; één en ander vond zijn weerslag in de postmerken die aldaar werden gebruikt. Reeds eind april 1990 publiceerde de voorzitter van de Litouwse filatelistenclub in Vilnius, genaamd Vyginias Bubnys, een artikel met daarin bijzonderheden over de nieuwe stempels van Litouwen die na het uitroepen van de onafhankelijkheid werden gebruikt.
Reeds op 29 maart 1990 komen op poststukken tweeregelige stempels voor, te weten: 'Lietuvos Respublikos Paštas', ofwel in het Nederlands: 'Post van de republiek Litouwen'. Deze stempels werden op de postkantoren door postbeambten aangebracht; ook komt het voor dat privé-personen dit stempel gebruikten. Het is evenwel niet zo dat poststukken die deze stempels niet dragen, in Litouwen niet bezorgd zouden worden.
Steeds meer wordt duidelijk dat deze afstempelingen veelal van filatelistische oorsprong zijn en dat het hier derhalve om maakwerk gaat. Het meest betrouwbaar zijn brieven die door de overheid dan wel semi-overheid gebruikt werden (dienststukken), omdat daar manipulaties zo goed als uitgesloten zijn.
In de volgende lijst wordt in alfabetische volgorde de namen van de steden genoemd, waarbij bekend is dat daar zulke tweeregelige stempels zijn of worden gebruikt. In de tweede kolom is de vroegst mogelijke of vroegst bekende datum opgenomen, de derde kolom geeft de afmetingen van de stempels in millimeters aan in de volgorde hoogte en breedte, waarbij de vierde kolom de kleur aangeeft: b = blauw, z = zwart, v = violet.

1.	Anykščiai	03.04.1990	9.0 x 42,5	z
2.	Birštonas	20.04.1990	10,0 x 43,5	z
3.	Ignalina	09.04.1990	9,0 x 42,0	v
4.	Jonava	03.04.1990	8,8 x 43,0	v
5.	Joniškis	04.04.1990	9,0 x 43,0	z
6.	Jurbarkas	02.04.1990	9,0 x 43,0	z
7.	Kaišiadorys	30.03.1990	9,0 x 45,0	z
8*a*	Kaunas	30.03.1990	9,0 x 43,5	z
8*b*	Kaunas	06.04.1990	8,5 x 42,0	z,v
9.	Kėdainiai	15.04.1990	11,0 x 43,5	z,v

10.	Kelme	02.04.1990	9,0 x 42,5	z
11.	Klaipėda	10.04.1990	9,0 x 44,0	z
12.	Kretinga	02.04.1990	10,0 x 43,0	z
13.	Kupiškis	09.04.1990	9,5 x 42,5	z
14.	Lazdijai	06.04.1990	9,0 x 42,0	z
15.	Marijampole	06.04.1990	10,5 x 42,5	z
16.	Mažeikiai	03.04.1990	9,0 x 42,0	z
17.	Molėtai	05.04.1990	10,0 x 43,5	z
18.	Naujoji Akmenė	03.04.1990	10,0 x 45,0	z
19.	Neringa	12.04.1990	9,0 x 41,5	z
20.	Palanga	10.04.1990	10,5 x 42,5	b,v
21.	Pakruojis	18.04.1990	11,5 x 46,5	z
22.	Pasvalys	09.04.1990	9,5 x 44,5	z
23.	Prienai	03.04.1990	9,0 x 43,0	z
24.	Radviliškis	13.04.1990	9,5 x 45,0	z
25.	Raseiniai	03.04.1990	9,0 x 43,5	z
26.	Rokiškis	19.04.1990	8,5 x 42,5	v
27.	Skuodas	31.03.1990	9,5 x 41,5	b,z,v
28.	Šakiai	02.04.1990	9,5 x 42,0	z
29*a*	Šiauliai	30.03.1990	9,5 x 41,0	v
29*b*	Šiauliai	03.04.1990	10,0 x 43,5	z
30.	Šilalė	30.03.1990	10,0 x 44,5	z
31.	Šilutė	06.04.1990	10,0 x 42,5	z
32.	Tauragė	30.03.1990	9,0 x 42,0	v
33.	Telšiai	29.03.1990	9,5 x 42,5	z
34.	Ukmergė	03.04.1990	9,5 x 42,0	z
35.	Vilkaviškis	04.04.1990	9,5 x 43,5	z
36.	Vilnius	29.03.1990 op 5.4 gebroken,		z
	" "	daarna (drieregelig)		
37.	Zarasai	13.04.1990	10,0 x 43,0	z

De postafdeling van het Litouwse parlement te Vilnius gebruikt eveneens een tweeregelig stempel. Echter, dit stempel is bijna twee keer zo hoog als bij de eerder genoemden, namelijk 16 x 43 millimeter.

Een poststuk dat in bezit is van Vyginas Bubnis, heeft als stempeldatum 29.0-3.90. Tot de onafhankelijkheidsverklaring werden in Litouwen dagstempels gebruikt. Deze stempels waren bijna alle van gelijke vorm en grootte. Boven in het stempel was de Sovjetster met de cyrillische letters СССР ofwel in het Nederlands USSR aangebracht, met links in het Russisch de plaatsnaam, met

een verwijzing naar de Litouwse Sovjetrepubliek (Lit. CCCP) en tenslotte de plaatsnaam in het Litouws.
Deze stempels werden bij verschillende postkantoren uitgekapt. Van de volgende plaatsen zijn uitgekapte stempels bekend:

1. Alytus	9. Pakruojis	17. Šilalė
2. Biržai	10. Panevėžys	18. Šilutė
3. Gargždai	11. Pasvalys	19. Sirvintos
4. Joniškis	12. Prienai	20. Tauragė
5. Kaunas	13. Raseiniai	21. Telšiai
6. Kelmė	14. Rokiškis	22. Utena
7. Kretinga	15. Šakiai	23. Varėna
8. Naujoji Akmenė	16. Šiauliai	24. Vilnius

Zoals bij afbeelding 3 te herkennen is, zijn uit het stempel achtereenvolgens verwijderd: de Sovjetster, de cyrillische letters CCCP en uit de Litouwse landsaanduiding de cyrillische letters CC.
De cyrillische letter P van 'Republiek' is niet verwijderd.
Afbeelding 4 laat een stempel zien waarbij verschillende cyrillische letters verwijderd werden.
Alleen de Litouwse plaatsnaam en de kenletter van het stempel is behouden gebleven. De schrijfwijze van de kenletters op de dagstempel is cyrillisch.
In drie steden komt een machinestempel met een drieregelige tekst 'Lietuvos-/Respublikos/Paštas' ('Post van de Republiek Litouwen') en met afmeting 25,5 x 55,0 milllimeter voor. (zie afbeelding 5):

1. Kaunas	2. Šiauliai	3. Vilnius

Alle vijf hierboven beschreven stempels (afbeelding 1-5) zijn mogelijkerwijs gelijktijdig in gebruik geweest.
Uit het gelegenheidsstempel van Utena (uitgegeven bij het 160-jarig bestaan van het postkantoor aldaar) zijn zowel de cyrillische alsook de Litouwse letters voor 'Socialistische Sovjet' verwijderd (zie afbeelding 6).
Het gelegenheidsstempel van Kėdainiai, dat op 15.4.1990 werd uitgebracht naar aanleiding van de herdenking van het 400-jarig stadsrecht, mist de normaal gesproken verplichte letters 'CCCP'. Het is niet bekend of dit nooit is voorzien, dan wel dat deze letters zijn verwijderd door ambtenaren in Kėdainiai (zie afbeelding 7). Het eerste stempel dat de landsnaam 'Lietuva' in het Litouws voert, is het stempel van het 'oude postkantoor' ('senas paštas') in de binnen-

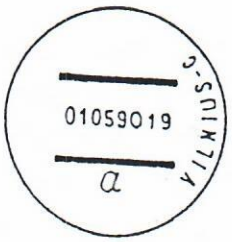
stad van Kaunas. In de loop van de laatste 17 jaren is dit stempel meermalen van vorm veranderd (zie afbeelding 8-11).
(Hierna volgt een stukje tekst dat handelt over het overdrukken van Russische postwaardestukken met Litouwse tekst. Ik (AdB) ben er niet zeker van, sterker nog ik heb ernstige twijfels, dat dit door de posterijen is gebeurd. Ik ben er vrijwel van overtuigd dat dit privé-produkten zijn. Dat is dan ook de reden dat ik dat stuk tekst niet heb vertaald en hier heb weggelaten.)

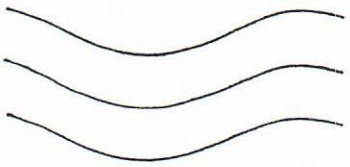
♦ Afbeelding 1

♦ Afbeelding 2

♦ Afbeelding 4

♦ Afbeelding 3

♦ Afbeelding 6

♦ Afbeelding 7

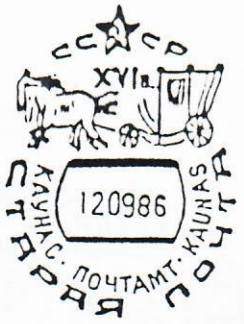

♦ Afbeelding 8

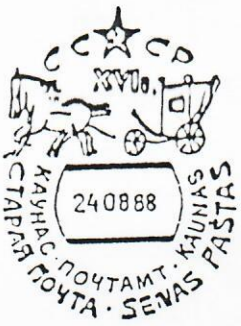

♦ Afbeelding 5

♦ Afbeelding 9

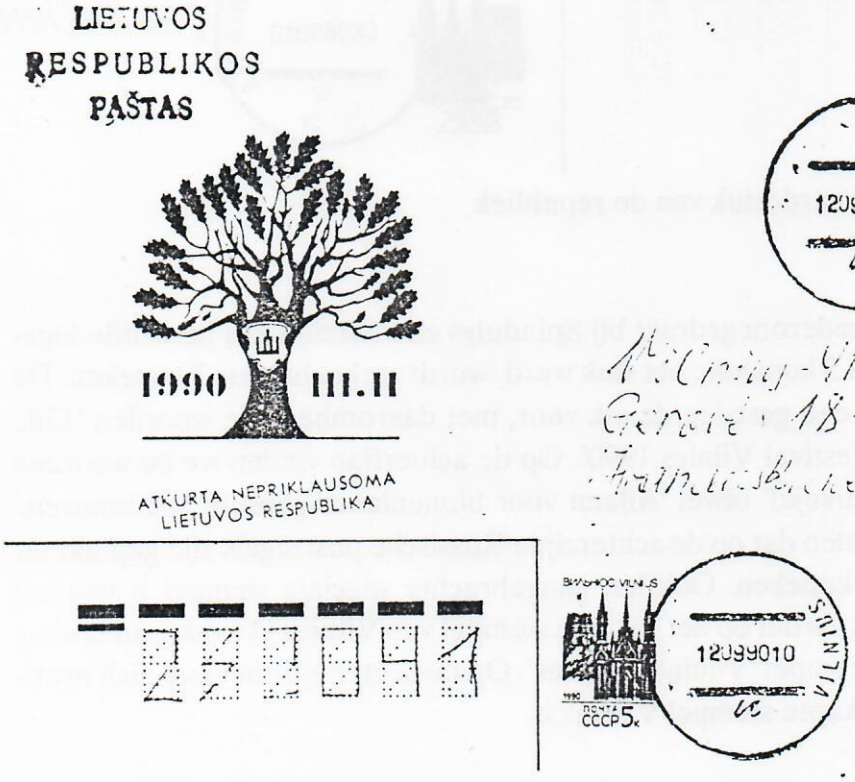

♦ Afbeelding 10

♦ Afbeelding 11

Hieronder volgt enige informatie over de postwaardestukken, zoals die tot op dit moment door de republiek zijn uitgegeven en zover mij bekend is.
Het eerste stuk is reeds afgebeeld in *Het Baltische Gebied* nr. 16, in een artikel geschreven door Sijtze Reurich.

Hierboven een afbeelding uit mijn bestand; let op de scheef gedrukte tekst onder de afbeelding van de boom. Het ontwerp is van de jonge ontwerpster Violeta Skabeikiene en goedgekeurd door de raad van kunst en cultuur, oplage 500.000 (gepland), gedrukt door de drukkerij Spindulys te Kaunas.

♦ Tweede postwaardestuk van de republiek

Tweede stuk

De envelop is wederom gedrukt bij Spindulys en voorzien van hetzelfde ingedrukte zegel van 5 kopeken; het stuk werd/wordt verkocht voor 7 kopeken. De afbeelding stelt een gestyleerde eik voor, met daaromheen de woorden '13de Litouws Zang Festival Vilnius 1990'. Op de achterflap vinden we de woorden 'Siunčiama Lietuvoje!' ofwel 'Alleen voor binnenlands gebruik in Litouwen.' Dat is ook de reden dat op de achterzijde Russische postzegels zijn geplakt ter waarde van 50 kopeken. Ook het aangebrachte speciale stempel is van het songfestival. Let verder op het gekapte stempel van Vilnius O en de aanduiding in het speciale stempel 'Vilnius C paštas'. Op de achterzijde bevindt zich overigens nog het gekapte stempel Vilnius a.

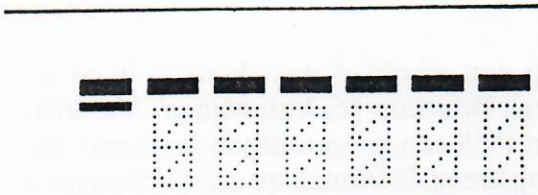
KVIEČIAME REMTI
LIETUVOS KULTŪROS FONDĄ

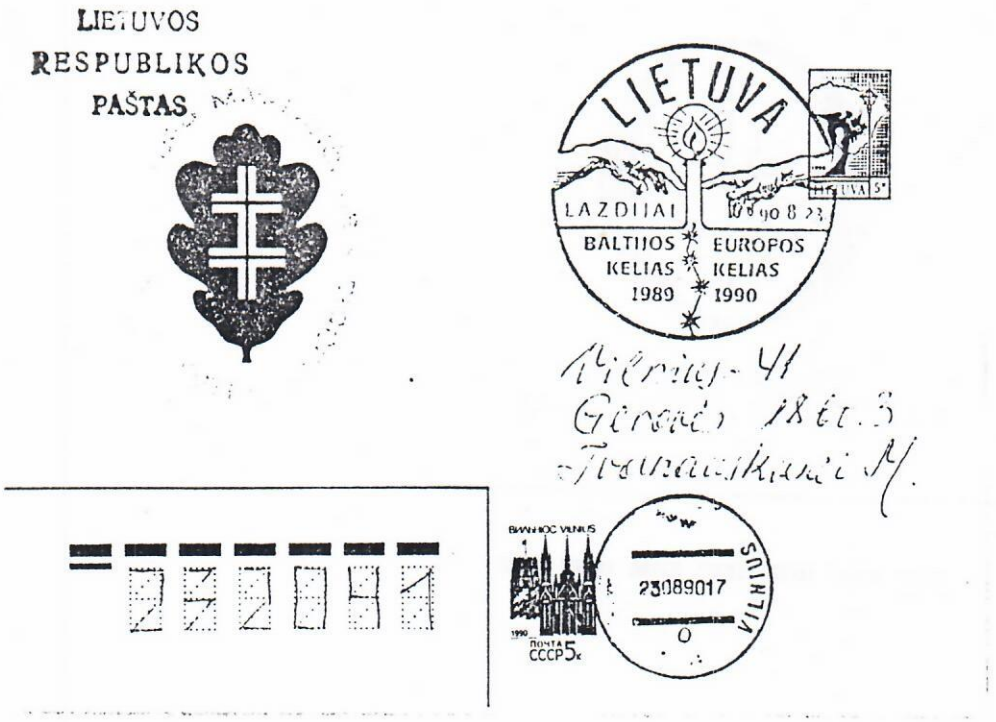
♦ Derde postwaardestuk van de republiek

♦ Vierde postwaardestuk van de republiek

♦ Vijfde postwaardestuk van de republiek

Aanvullende feiten
De kleur van het ingedrukt zegel van 5 kapeikas (kopeken) is groen. Sterke kleurafwijkingen komen voor. De stukken worden verkocht voor 7 kapeikas en zijn, zoals reeds vermeld, uitsluitend bestemd voor binnenlands verkeer. Met bijfrankering wordt ook verkeer naar het buitenland toegelaten.

Derde stuk
De afbeelding links bestaat uit een gestyleerd embleem in groen van het Cultureel Fonds van Litouwen. De tekst linksonder betekent: 'Wij vragen uw hulp voor het cultureel fonds van Litouwen'. Het aangebrachte stempel herinnert aan het Pact Molotov-von Ribbentrop.

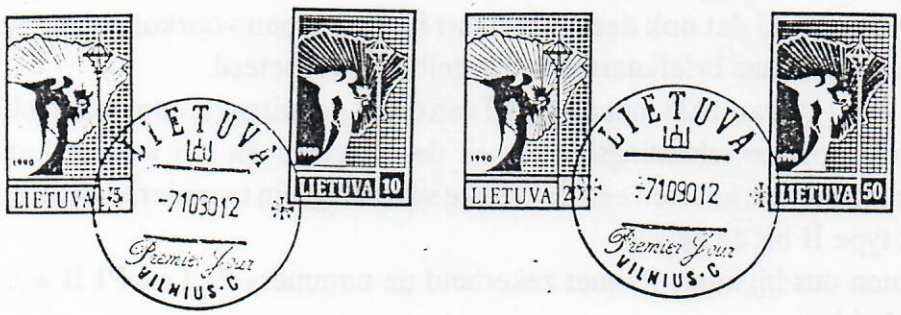
Vierde stuk
Afgebeeld is een geometrische figuur met daaronder als tekst: (vertaald) '1990, het jaar van de Litouwse taal'.

Vijfde stuk
Afgebeeld in groen een 'Vytis'-kruis op een eikeblad met daarom heen de woorden 'De Bond van Gematigdheid van Bisschop M. Valančiaus'. Valančiaus, de bisschop van Samagitia, stichtte in 1858 een geheelonthoudersbond, die onder de Litouwse bevolking veel aanhang kreeg. Nationalistische sentimenten (de drankverkoop was in handen van de Poolse en Russische adel!) speelden daarbij een rol, naast de wens de ellende die door overmatig drinken werd veroorzaakt, te bestrijden.
AdB

DE NIEUWE ZEGELS VAN LITOUWEN

Reeds geruime tijd geleden aangekondigd, zijn dan nu de eerste zegels van de zelfstandige republiek aan de balie verschenen. Het zegelbeeld is identiek aan het ingedrukte zegel op de postwaardestukken en ook de ontwerpster is derhalve dezelfde. De zegels zijn verschenen op 7 oktober 1990 in de waarden 5 kapeikas (groen), 10 kapeikas (lila-bruin), 20 kapeikas (blauw) en 50 kapeikas (rood). De oplage bedraagt voor de 5 kapeikas 3.000.000, voor de 10 kapeikas 2.000.000 en mij wordt gemeld dat de oplage voor de 20 en 50 kapeikas 'niet hoog' is. Hoeveel zegels er in het vel gedrukt zijn, weet ik nog niet. In ieder geval staat rechts onderaan het vel bij de 20 kapeikas het inschrift: 'Spindulio sp. 90-1621'. Hopelijk kunnen we de nog onbekende gegevens later wat nauwkeuriger invullen! Onderstaand toon ik een 'eerstedagenvelop' waarop de eerste dag/datum van uitgifte goed tot zijn recht komt. Door het aanmaken en uitgeven van eerstedagenveloppen toont de nieuwe republiek dat ze goed naar de andere landen heeft gekeken en druk bezig is haar postale produkten te gelde te maken. Dat is een algemeen gevoelen bij mij. We moeten goed uitkijken wat we kopen of anderszins ons eigen maken, want er is geweldig veel maakwerk op 'de markt'. Goede, echt gelopen stukken zijn naar mijn gevoel zeldzaam en dat zal voorlopig nog wel zo blijven. Diverse mensen in en buiten Litouwen trachten te verdienen aan de nieuwe staat. Dat recht ontzeg ik hun niet, maar als filatelisten konden wij daar wel eens wat minder gelukkig mee zijn. Maar zo zie je maar weer: 'l'Histoire se repète!'

AdB

♦ FDC met de eerste zegels van de nieuwe republiek Litouwen

DE LETSE BRIEFKAARTEN, EEN AFGESLOTEN HOOFDSTUK??

Een blik in de meeste catalogi van postwaardestukken leert ons, dat in Letland tijdens de onafhankelijkheid elf of twaalf briefkaarten zijn uitgegeven. De keuze voor elf of twaalf briefkaarten wordt bepaald door het al of niet meetellen van de 10 santimu-kaart uit de Sovjet-Letse periode (1940-1941).
De briefkaarten tot en met de uitgaven van 1929 (d.w.z. *Michel*-nr. P1-P7) zijn nog relatief makkelijk te vinden, omdat deze veel gebruikt werden. Met kaart P8, de zogenaamde 'schuine' nul, wordt het direct veel moeilijker; maar ook de kaarten P9-P12 uit de jaren 1938-1940 zijn 'lastig'.
Misschien ligt het aan het feit dat we de kaarten van vóór 1938 nog redelijk vaak zien, dat we er (te) weinig naar kijken. In bijna elke verzameling zijn ze te vinden en doubletten worden meestal snel doorgekeken.
Het verbaast dus niet echt dat we er bij deze veel voorkomende kaarten nog onontdekte bijzonderheden te vinden zijn. Aan de bekende verzamelaar en onderzoeker N. Jākimovs uit Rīga danken we de eerste verwijzing naar een interessante variant van de 4 santimi briefkaart uit 1923 (P1). Deze variant kan misschien aanspraak maken op een nieuw hoofdnummer in de catalogus.
Iedere Letlandverzamelaar kent de drie typen die bij de 'wapenuitgaven' onderscheiden worden. Zo niet, zie dan *Het Baltische Gebied* nummer 2/1983.
Het zegelbeeld van de briefkaart P1 stamt uit deze serie en het is dus eigenlijk niet zo verrassend dat ook deze briefkaart in twee typen voorkomt. Net als bij de zegels is bij deze briefkaarten het zegelbeeld verbeterd.
Terwijl kaart P1 van 1923, net als type I van de wapenuitgave, een onduidelijke, vaak dichtlopende scheidingslijn tussen de 3 sterren en het woord 'Latvija' heeft, valt bij latere kaarten een duidelijke scheidingslijn te onderkennen, gelijk aan het type II bij de zegels.
Zo kunnen dus bij kaart P1 met zekerheid de nummers P1 I en P1 II worden onderscheiden.
Vermoedelijk komen de typen I en II ook voor bij de gelijktijdig uitgegeven briefkaart P2, de 12 santimu.
Duidelijke briefkaarten die dit zonder twijfel aantonen, zijn tot op heden niet gevonden. De druk op het briefkaartkarton en het veelal over het zegelbeeld lopende stempel, bemoeilijken het onderzoek (zie afbeelding 1).

♦ Afbeelding 1. Briefkaart van 12 santimu. Op 12 juli 1923 verzonden aan de Amsterdamse verzamelaar P.W. Broekman. De afzender schrijft over deze 'soeben erschienenen Auslandskarte'. Het zegelindruk is zonder twijfel type II

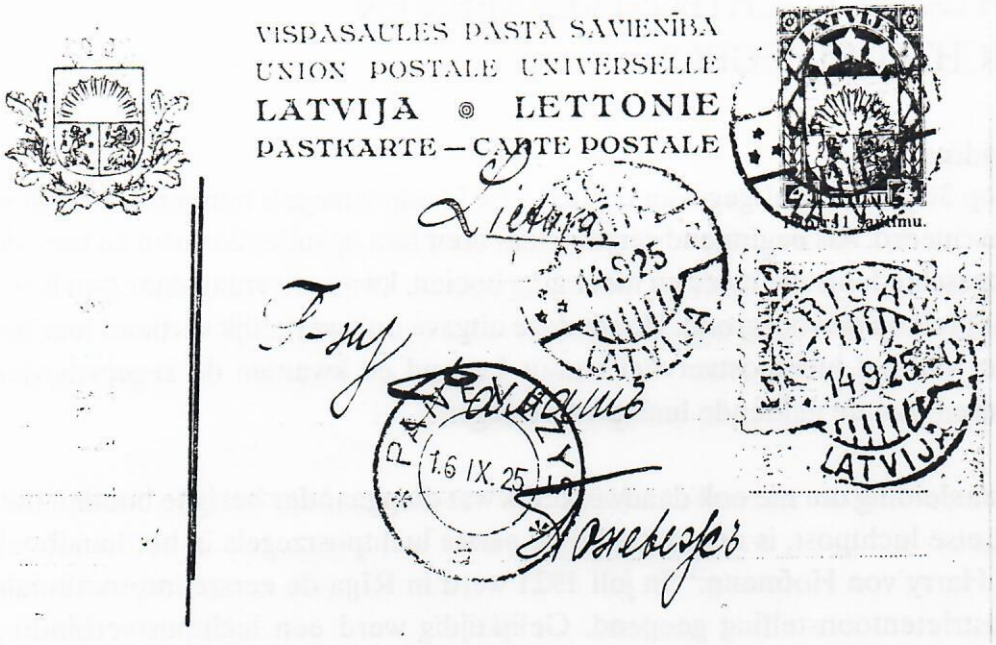
Aan de 12 santimu kaart P2 valt echter nòg een verrassing te beleven. Op 1 februari 1925 werd het buitenlandtarief voor een briefkaart verhoogd van 12 tot 15 santimu. Normaal gesproken zou op dat ogenblik ook de nieuwe briefkaart van 15 santimu (P4) hebben moeten verschijnen, maar dat gebeurde pas in 1926.In de lange tussentijd moesten de beschikbare briefkaarten van 12 santimu (P2) met 3 santimi worden bijgefrankeerd.
De Letse posterijen beschikten waarschijnlijk zelf nog over een flinke voorraad 12 santimu kaarten; deze werden ambtelijk bijgeplakt en verkocht tegen de nieuwe prijs van 15 santimu.
Deze ambtelijk bijgefrankeerde briefkaarten kunnen worden herkend doordat de beide postzegels van 1 en 2 santimi op hun zijkant onder het zegelbeeld van de kaart werden geplakt (zie afbeelding 2).
Dit werd zo gedaan omdat men de tekst van de kaart met de landsnaam en de vermelding van het lidmaatschap van de Wereld Post Unie vrij, en dus leesbaar wilde houden.

♦ Afbeelding 2. Ambtelijk bijgefrankeerde 'buitenlandbriefkaart' van 12 santimu

In 1926 verscheen eindelijk de 15 santimu buitenlandbriefkaart P4. Maar al op 1 april 1928 ging het porto opnieuw omhoog, ditmaal van 15 naar 20 santimu. De nieuwe briefkaart van 20 santimu (P7) verscheen echter pas in 1929 en zo kon het ambtelijk bijfrankeren opnieuw beginnen, ditmaal met een zegel van 5 santimi.
Opgewaardeerde binnenlandbriefkaarten P1 en P2 komen, eigenaardig genoeg, maar zo weinig voor, dat tot op heden (nog) niet zonder meer van ambtelijke bijfrankering kan worden gesproken (zie afbeelding 3).

De eerste briefkaart van 20 santimu (P7) met rechtstaande nul, had een zeer lange levensduur. In 1929 uitgegeven, werd deze pas in 1939 door P11 vervangen, want de P8 van 1933 met de schuinstaande nul bleef een zeldzaam buitenbeentje. Het is dus niet vreemd dat de P7 verschillende oplagen kende, die naar kleur behoorlijk verschillen: van geheel bleekrose tot krachtig lichtrood.

♦ Afbeelding 3. Ambtelijk bijgefrankeerde 'binnenlandbriefkaart' van 4 santimi.
N.B. Voor deze naar Litouwen gezonden kaart was het Letse binnenlandtarief van toepassing

Een catalogisering van deze kleurverschillen is voor veel verzamelaars misschien wat veel van het goede, maar valt voor specialisten niet te versmaden. Het hoofdstuk 'De briefkaarten van Letland' is na 50 jaar nog steeds niet afgesloten. Nieuwe ontdekkingen èn verrassingen blijken nog altijd mogelijk. Opmerkingen en aanvullingen worden gaarne tegemoet gezien door Harry von Hofmann, Postfach 52 05 18, 2000 Hamburg 52.

Harry von Hofmann

Bovenstaand artikel werd gepubliceerd in het tentoonstellingsboekje van de 'Baltica '90' in Soest en vertaald door Ruud van Wijnen. We danken de heer Von Hofmann voor zijn toestemming het ook in ons blad te plaatsen. In het artikel komt een aantal 'vermoedelijkheden' ter sprake. Tijdens en na het vertalen vond ik twee bevestigingen. U ziet ze bij de afbeeldingen 1 en 3.

RvW

LETLAND: LUCHTPOSTVERKEER EN LUCHTPOSTZEGELS

Inleiding

De op 30 juli 1921 uitgegeven eerste Letse luchtpostzegels hebben me altijd al gefascineerd. Als beginnend verzamelaar door hun opvallende vorm en toen de postgeschiedenis me meer en meer ging boeien, kwam de vraag naar hun functionaliteit op de voorgrond. Houdt deze uitgave ook werkelijk verband met het begin van het luchtpostvervoer vanuit Letland en kwamen de zegelwaarden overeen met de geldende luchtposttoeslagen?

De aanleiding om me ook daadwerkelijk wat diepgaander bezig te houden met de Letse luchtpost, is de notitie bij de eerste luchtpostzegels in het handboek van Harry von Hofmann:[1] 'In juli 1921 werd in Rīga de eerste internationale industrietentoonstelling geopend. Gelijktijdig werd een luchtpostverbinding geopend die de Baltische staten nauwer met West-Europa zou verbinden' en even verder: 'omdat het vliegveld van Rīga nog niet geschikt was voor gebruik in de winter, werd het vliegverkeer in oktober voor de tijd van de komende winter beëindigd.'

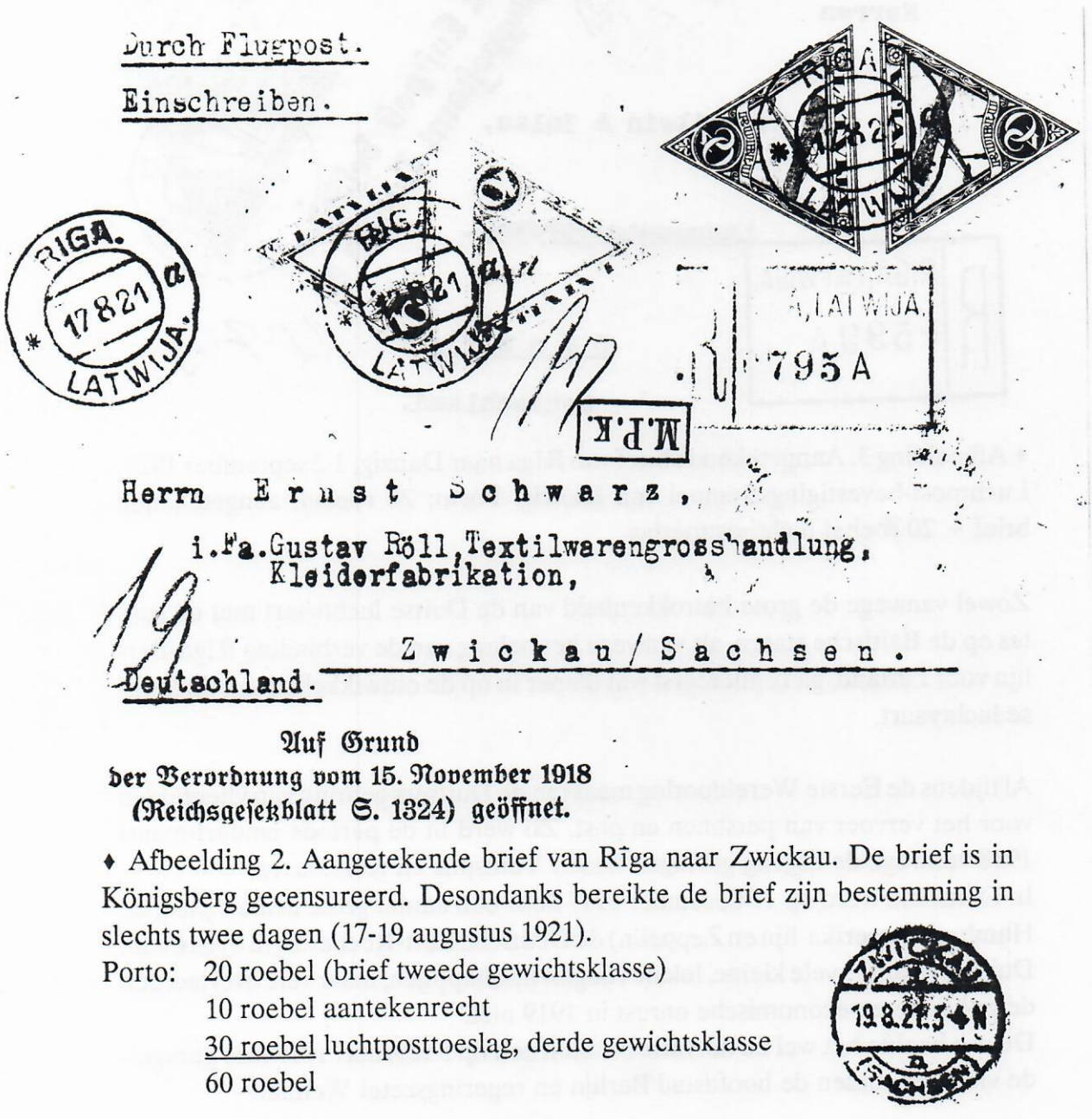
♦ Afbeelding 1. Vignet van de tentoonstelling in Rīga met de waarschijnlijke begindatum: 31 juli 1921

Een luchtpostlijn naar Rīga komt echter niet uit de lucht vallen; daar is een ontwikkeling aan voorafgegaan. Ik besloot te proberen in de luchtvaartgeschiedenis[2] te achterhalen hoe deze ontwikkeling eruit had gezien.
Maar van het een komt het ander en in dit artikel komen de volgende onderwerpen aan de orde:

I. de ontwikkeling van het luchtpostverkeer m.b.t. Letland vóór, en
II. ná de eerste vlucht op Rīga;
III. de functionaliteit van de eerste Letse luchtpostzegels.

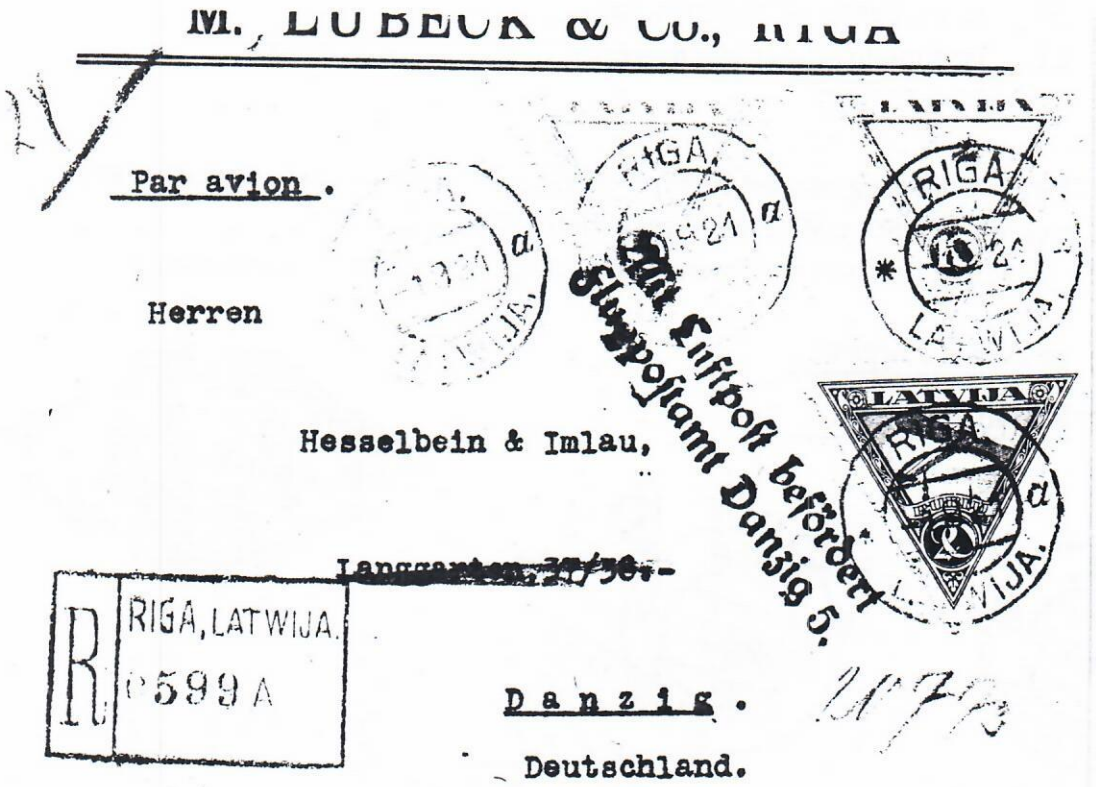
I. De ontwikkeling van het luchtpostverkeer tot aan de eerste vlucht op Rīga

De eerste vlucht op Rīga werd op 29 juli 1921 vanuit Danzig uitgevoerd door de Danziger Luftpost in samenwerking met de Deutsche Luft-Reederei.[3]

♦ Afbeelding 2. Aangetekende brief van Rīga naar Zwickau. De brief is in Königsberg gecensureerd. Desondanks bereikte de brief zijn bestemming in slechts twee dagen (17-19 augustus 1921).

Porto: 20 roebel (brief tweede gewichtsklasse)
10 roebel aantekenrecht
30 roebel luchtposttoeslag, derde gewichtsklasse
60 roebel

♦ Afbeelding 3. Aangetekende brief van Rîga naar Danzig, 1-2 september 1921. Luchtpost-bevestigingsstempel van Danzig. Porto: 20 roebel, aangetekende brief + 20 roebel luchtposttoeslag

Zowel vanwege de grote betrokkenheid van de Duitse luchtvaart met de routes op de Baltische staten, als vanwege het belang van de verbinding Rîga-Berlijn voor Letland, ga ik allereerst wat dieper in op de ontwikkeling van de Duitse luchtvaart.

Al tijdens de Eerste Wereldoorlog maakten de Duitsers gebruik van vliegtuigen voor het vervoer van personen en post. Zo werd in de periode januari-maart 1918 vanwege de ijsgang gevlogen tussen Ventspils en Kuressaare.
In Duitsland werd op 17 december 1917 door een aantal grote firma's (AEG, de Hamburg-Amerika-lijn en Zeppelin) de Deutsche Luft-Reederei (DLR) gesticht. Duitsland kende vele kleine, lokale vliegmaatschappijen, maar vele overleefden de politieke en economische onrust in 1919 niet.
De DLR haalde het wel en hervatte z'n diensten op 5 februari 1919 met geregelde vluchten tussen de hoofdstad Berlijn en regeringszetel Weimar.

Van de lokale luchtvaartmaatschappijen namen de vanuit Danzig opererende een speciale positie in. De Vrijstaat Danzig, formeel onafhankelijk van het Duitse Rijk en geïsoleerd door de Poolse corridor, had belang bij goede luchtvaartverbindingen. Bovendien waren de beperkingen aan de Duitse luchtvaart opgelegd door het Verdrag van Versailles, niet van kracht voor de Danziger maatschappijen. Een derde factor van belang was de gunstige ligging op de route Berlijn – Königsberg – Baltische staten.
Echter, ook de DLR richtte in 1920 zijn bemoeiingen in de richting van de Baltische staten. Na een succesvolle postproefvlucht met watervliegtuigen vanuit Warnemünde, via Königsberg en Liepāja, naar Rīga, begon deze maatschappij concessie-onderhandelingen met de Vrijstaat Danzig, het Memelgebied, Litouwen, Letland en Finland.

De grote concurrentie tussen de vele maatschappijen dwong hen tot samenwerkingsverbanden. Zo gingen de Danziger Luft-Reederei en de DLR op in de Aero Union. Deze laatste maatschappij vormde met de Sovjetregering op 50-50-basis op 11 november 1921 de Deutsch-russische Fluggeselschaft (Deruluft). Uit een aantal andere maatschappijen ontstond de Osteuropa Union. Een belangrijke rol daarin werd gespeeld door vliegtuigbouwer Junkers en de door hem opgerichte Junkers Luftverkehr.
Door het stichten van en deelname in luchtvaartmaatschappijen, met name ook in het buitenland, creëerde Junkers afzetmarkten voor z'n eigen produkten en werden beperkende voorschriften omzeild. Junkers had op deze wijze onder andere belangen in de Estlandse Aeronaut, de Letse maatschappij Latvijas Gaisa Satikmos Akciju en de Danziger Luftpost.
En zoals in het begin van dit hoofdstukje al vermeld, waren het de Danziger Luftpost en de DLR die op vrijdag 29 juli 1921 de eerste vlucht op Rīga, via Königsberg en Memel, uitvoerden.
In de *Letse Staatscourant* van 3 augustus[4] wordt vermeld dat op dins-, donder- en zaterdagen vanaf Rīga luchtpost kon worden verzonden naar Memel, Königsberg en Danzig.
Tot slot een overzicht van de eerste vluchten op de route Berlijn – Danzig – Königsberg – Rīga.[3]

27/28	dec. 1920	Berlijn-Königsberg v.v.	DLR/LO
1	apr. 1921	Berlijn-Danzig v.v.	DLR/Danziger LR
1	apr. 1921	Danzig-Königsberg-Memel v.v.	DLR/Danziger LR
29	juli 1921	Danzig-Königsberg-Memel-Rīga	DLR/Danziger LR

DLR = Deutsche Luftreederei
LO = Lloyd Ostflug
Danziger LR = Danziger Luftreederei

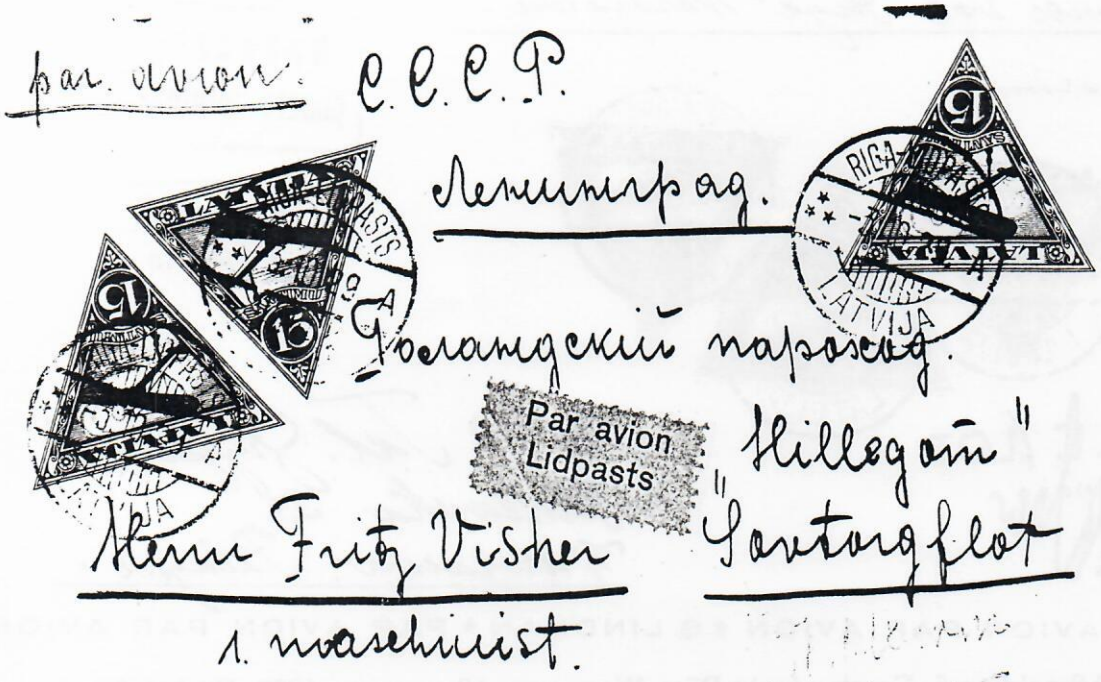
II. Ontwikkeling van het luchtpostverkeer na de opening van de verbinding Rīga-Danzig

Uit het voorafgaande is wel duidelijk geworden dat de luchtvaartverbinding met Rīga en de aansluiting op het Duitse net niet 'uit de lucht is komen vallen'. Ze is het gevolg van de expansiedrang van de verschillende Duitse maatschappijen. Evenmin was Rīga een eindpunt. Alleen een blik op de kaart al maakt duidelijk dat de Letse hoofdstad een etappeplaats was op de route naar Tallinn en Helsinki.
De lijn Danzig-Rīga werd op 20 september 1921 verlengd naar Tallinn. Maar eerder al, vanaf 1 augustus, werd er gevlogen tussen Rīga en Tallinn, met een aansluitende verbinding naar Stockholm. De Zweedse maatschappij Svenska Lufttrafik A/B onderhield deze dienst.[5]
Ook over deze laatste mogelijkheid bericht de *Letse Staatscourant* van 3 augustus: 'op dinsdag en vrijdag postvluchten naar Tallinn (in september op woensen donderdag).'

Als eerder kwam de Deutsch-russische Fluggesellschaft DERULUFT ter sprake. Deze maatschappij werd op 11 november 1921 gevormd door samenwerking van Aero Union en de Sovjetrussische regering. De verdergaande concentratie van Duitse luchtvaartmaatschappijen leidde uiteindelijk op 6 januari 1926 tot de vorming van de Deutsche Luft Hansa.[5] Het Duitse 50%-belang in Deruluft ging over op de Deutsche Luft Hansa.
Deruluft richtte zich op de verbinding Berlijn – Königsberg – Moskou. De eerste vlucht, via Kaunas, werd uitgevoerd op 1 mei 1922.
Op 15 juli 1927 vloog Deruluft voor de eerste maal de route Berlijn-Moskou via Rīga. Daarmee kreeg de Letse hoofdstad een directe verbinding met de Sovjethoofdstad.
Ruim elf maanden later, op 18 juni 1928, voerde Deruluft zijn eerste vlucht Rīga-Tallinn-Leningrad uit.

Deze directe verbindingen tussen Letland en de Sovjet-Unie vinden we terug in de op 28 april 1928 verschenen *Letse Staatscourant* nr. 95. Net als voor Duitsland en Danzig gaat voor per luchtpost verzonden brieven naar de Sovjet-Unie een verlaagd tarief gelden: 25 santimi (35 santimi voor alle andere landen).
Deruluft werd in 1936 opgeheven. Vanaf 1 mei 1937 werd de lijn Berlijn-Rīga-Helsinki uitsluitend nog bevlogen door de Deutsche Lufthansa.
Rīga behield z'n directe verbinding met Moskou. Vanaf 1 juli 1937 als etappe van de lijn Stockholm-Moskou, die onderhouden werd door de Zweedse maatschappij Aerotransport in samenwerking met de Russische Aeroflot.

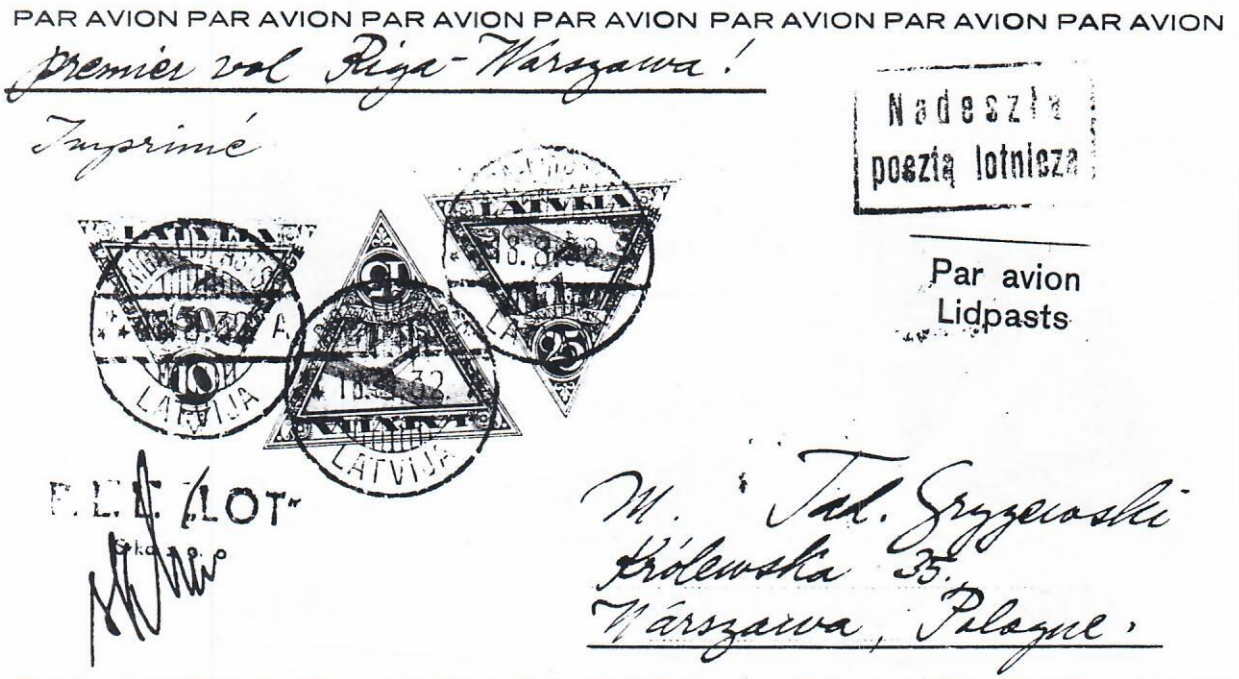
En ook ditmaal spoort de *Letse Staatscourant* (nr. 139 d.d. 26-6-'37) met de ontwikkelingen: 'brieven en briefkaarten naar Denemarken, Noorwegen, Zweden en Finland worden niet meer met luchtposttoeslag belast.'

♦ Afbeelding 4. Brief van Rīga naar Leningrad, 3-4 oktober 1929. Porto: 30 santimu brief buitenland + 15 santimu luchtposttoeslag

Nog een buitenlandse luchtvaartmaatschappij wil ik noemen: de Poolse LOT. Op 17 augustus 1932 vloog deze maatschappij via Rīga en Tallinn van Warschau naar Helsinki. Retour op 18 augustus.

Over de Letse maatschappijen valt helaas weinig te vertellen. Van de eerder in Junkers-verband al genoemde Latvijas Gaisa Satikmos Akcija heb ik alleen kunnen achterhalen dat ze vloog op Königsberg en Helsinki en tussen 1933 en 1925 bijna 603.000 km aflegde, 5627 passagiers en 84.007 kg vracht vervoerde. Deze 'Letse' maatschappij was, net als de Estlandse Aeronaut, onderdeel van de Duitse Ost Europa Union en werd voornamelijk gerund door Duitsers en Duitsbalten. Uit afkeer van deze Duitse invloed beëindigde de Estlandse regering in 1923 haar subsidie en dat betekende het einde van de activiteiten. Alleen buitenlandse luchtvaartmaatschappijen zouden in de toekomst van en naar Rīga vliegen.

♦ Afbeelding 5. Eerste vlucht Rīga-Warszawa, 18 augustus 1932. De brief is gefrankeerd met de *Michel*-nummers 190-192. Porto: 35 santimi brief + 10 santimu luchtposttoeslag (verlaagd tarief voor Polen m.i.v. 11 augustus 1932)

Opvallend genoeg stichtte de Letse overheid op 15 juni 1937 de Valsts Gaisa Satiksme voor binnenlandse vluchten tussen Rīga en Liepāja. Twee Havilland toestellen vlogen in de maanden april-oktober tweemaal daags de circa 200 km tussen de beide steden.[6] Verdere informatie vindt u in *Philatelia Baltica* 74-76.[7]

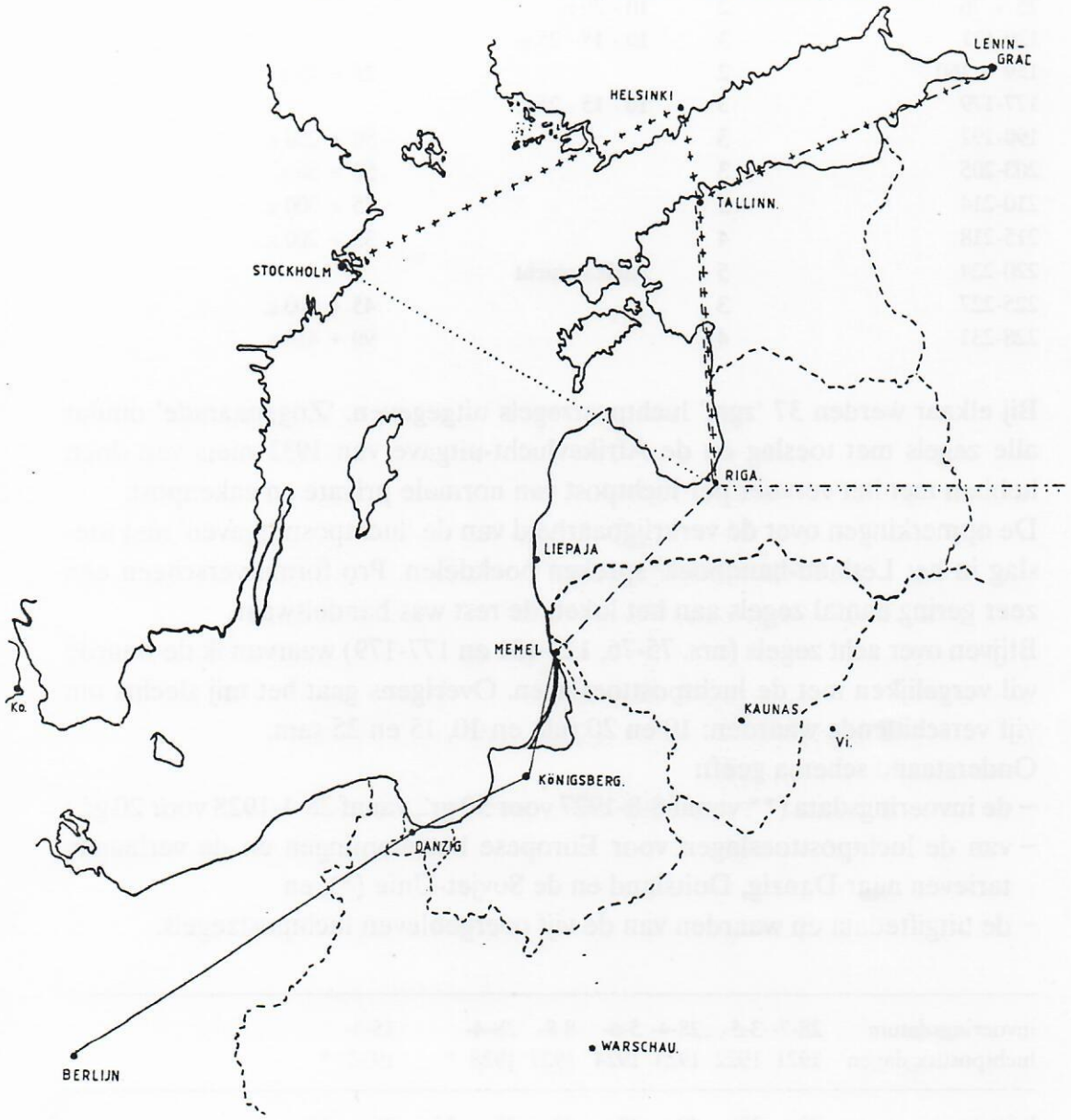
De *Letse Staatscourant* maakt in de jaren 1921-1924 – zij het incompleet – melding van de begin- en einddata van de luchtpostvluchten vanaf de luchthaven van Rīga, Spilve.
Het is redelijk aan te nemen dat vanaf 1925 het hele jaar door werd gevlogen.[2] Hoewel ... van de 47 luchtpostbrieven (uit de periode 1921-1937) die ik nakeek, werd er zegge en schrijve één vervoerd in de maanden november t/m april, en wel op 13 januari 1934...

III. De functionaliteit van de Letse luchtpostzegels

Een postzegel is functioneel als de waarde ervan, op het moment van uitgifte, overeenkomt met een geldend posttarief of een aanstaande verandering daarvan,

hetzij als enkelfrankering, hetzij in een voor de hand liggende combinatie met één of meer andere zegels.

Voor wat betreft luchtpostzegels betekent deze definitie dat de waarde ervan òf de luchtposttoeslag dekt, òf het normale porto + de toeslag omvat.

——	1921, 1 april	Berlijn-Danzig-Königsberg-Memel	DLR/Danziger LR
----	1921, 29 juli	verlengd naar Rīga	DLR/Danziger LR
----	1921, 20 sept.	verlengd naar Tallinn	DLR/Sablatnig
+ + +	1921, 1 aug.	Rīga-Tallinn-Helsinki → Stockholm	Svenska Lufttrafik
-.-.-	1927, 15 juli	Berlijn-Rīga-Moskou	Deruluft
-+-+	1928, 18 juni	Rīga-Tallinn-Leningrad	Deruluft
....	1937, 1 juli	Stockholm-Rīga-Moskou	Aerotransport/Aeroflot

In dit hoofdstuk wil ik aantonen hoe het zit met de functionaliteit van de Letse luchtpostzegels, waarvan hieronder een overzicht.

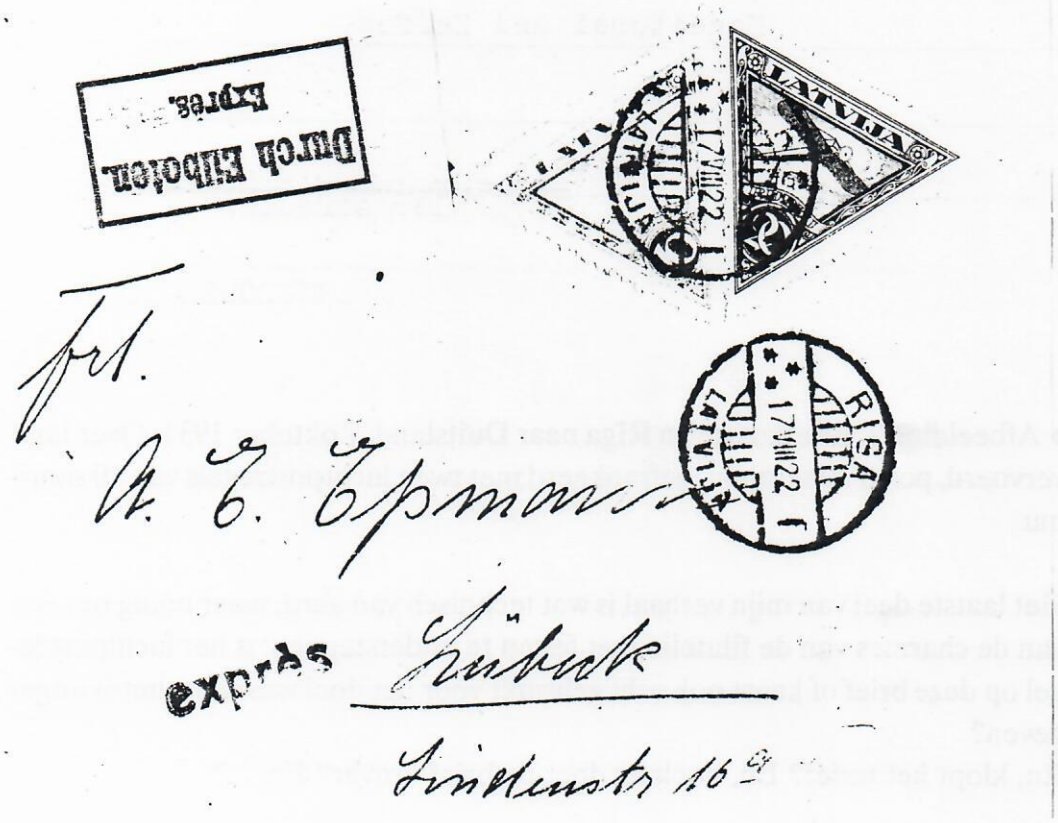
Michel-nrs.	aantal	waarden	totaal waarden + toeslag
75 + 76	2	10 - 20 r.	
129-131	3	10 - 15 - 25 s.	
159 + 160	2		25 + 25 s.
177-179	3	10 - 15 - 25 s.	
190-192	3		50 + 250 s.
203-205	3		50 + 50 s.
210-214	5		75 + 300 s.
215-218	4		35 + 200 s.
220-224	5	Afrika-vlucht	
225-227	3		45 + 200 s.
228-231	4		90 + 410 s.

Bij elkaar werden 37 'zgn.' luchtpostzegels uitgegeven. 'Zogenaamde' omdat alle zegels met toeslag en de Afrikavlucht-uitgave van 1933 niets van doen hebben met het vervoer per luchtpost van normale private en zakenpost.
De opmerkingen over de verkrijgbaarheid van de 'luchtpostuitgaven' met toeslag in het Letland-handboek[8] spreken boekdelen. Pro forma verscheen een zeer gering aantal zegels aan het loket; de rest was handelswaar.
Blijven over acht zegels (nrs. 75-76, 129-131 en 177-179) waarvan ik de waarde wil vergelijken met de luchtposttoeslagen. Overigens gaat het mij slechts om vijf verschillende waarden: 10 en 20 rub. en 10, 15 en 25 sant.
Onderstaand schema geeft:
– de invoeringsdata (** vanaf 8-8-1927 voor 50 gr., vanaf 28-4-1928 voor 20 gr.)
– van de luchtposttoeslagen voor Europese bestemmingen en de verlaagde tarieven naar Danzig, Duitsland en de Sovjet-Unie (*), en
– de uitgiftedata en waarden van de vijf overgebleven luchtpostzegels.

invoeringsdatum luchtposttoeslagen	28-7-1921	3-5-1922	28-4-1923	5-6-1924	8-8-1927	28-4-1928 *	15-4-1932 *
brieven	20 r.	20 r.	40 s.	40	40	35 - 25	25 - 15
briefkaarten	20 r.	20 r.	40 s.	40	20	15 - 15	10 - 10
drukwerk**	10 r.	10 r.	20 s.	40	75	35 - 25	25 - 15
uitgiftedatum luchtpostzegels	30-7-1921					1-5-1928	10-1-1931
waarden	10 r.					10 s.	10 s.
	20 r.					15 s.	15 s.
						25 s.	25 s.

Dat op de functionaliteit van de luchtpostzegels zonder toeslag weinig of niets valt aan te merken, blijkt wel uit het volgende overzicht.

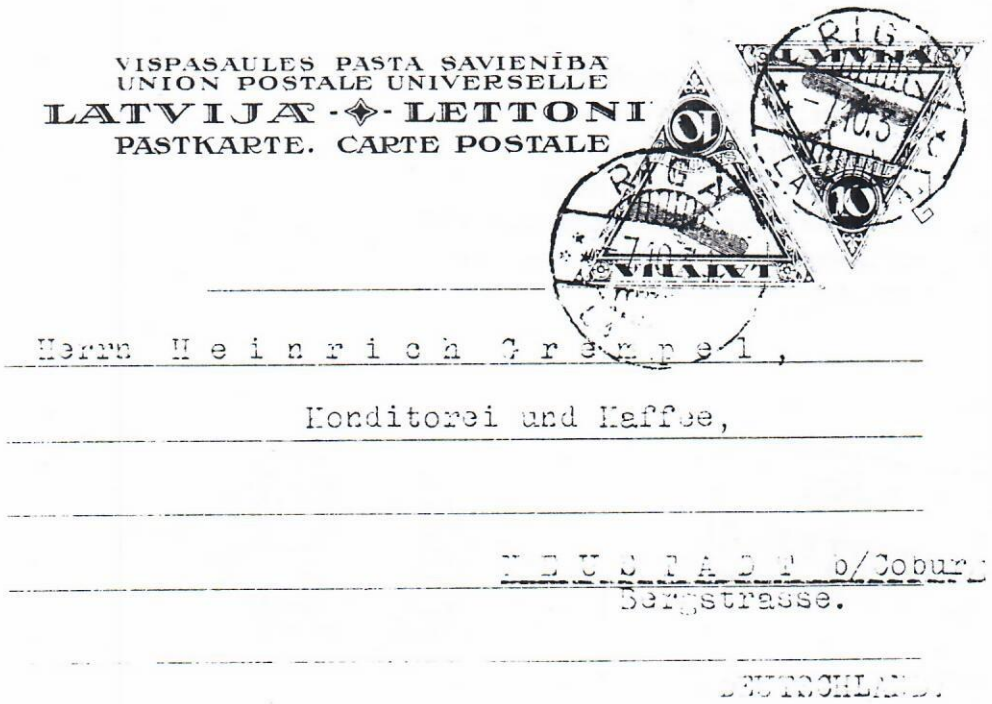
zegel	*gebruik*
10 rublu	toeslag voor drukwerk
20 rublu	toeslag voor brieven en briefkaarten
10 santimu	samen met 25 s.: brief en drukwerk (26-4-1928)
	toeslag voor briefkaart (15-4-1932)
15 santimu	toeslag voor briefkaart (26-4-1928)
	toeslag voor brief en drukwerk, verlaagd tarief (15-4-1932)
25 santimi	toeslag voor brief en drukwerk, verlaagd tarief (26-4-1928)
	normaal tarief (15-4-1932)

♦ Afbeelding 6. Brief van Rīga naar Lübeck via Berlijn, 17-18-19 augustus 1922. Porto: 10 roebel, brief buitenland + 20 roebel luchtposttoeslag

Luchtpostzegels mochten ook voor de frankering van niet per luchtpost te verzenden poststukken worden gebruikt. Omgekeerd konden normale zegels gebruikt worden voor luchtpostzendingen.

En zelfs de 'luchtpostzegels'-met-toeslag komen 'echt gevlogen' voor ... van de ene handelaar naar de andere.

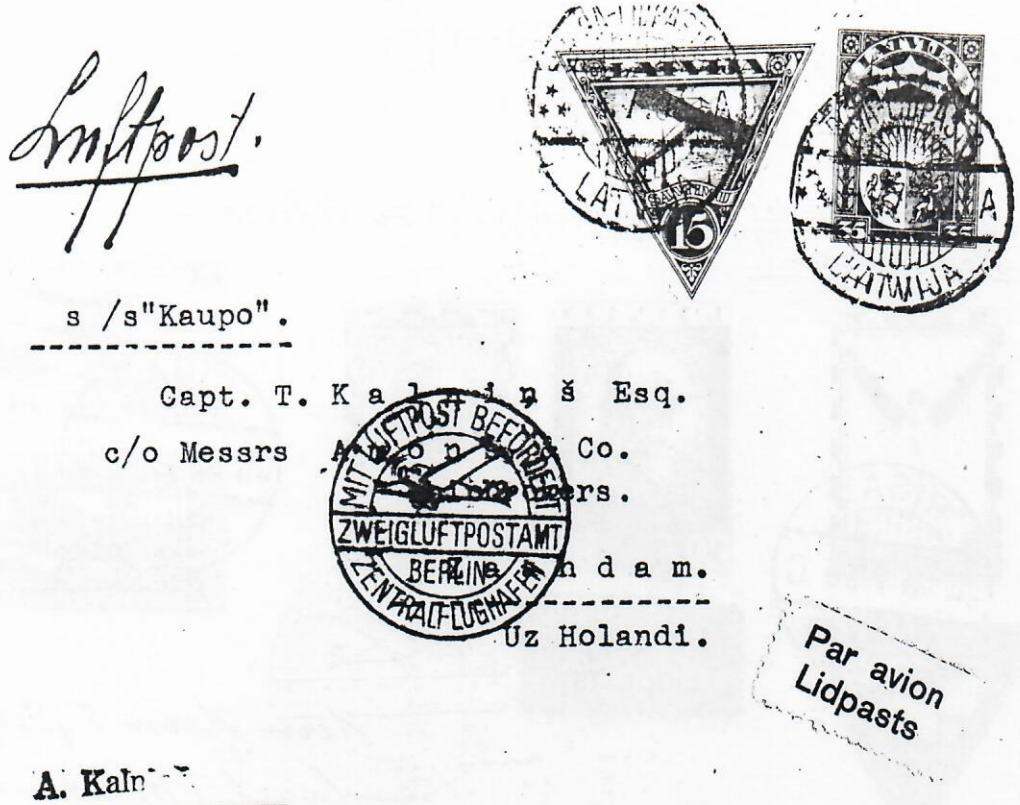

♦ Afbeelding 7. Briefkaart van Rīga naar Duitsland, 7 oktober 1931. Over land vervoerd, porto 20 santimu, gefrankeerd met twee luchtpostzegels van 10 santimu

Het laatste deel van mijn verhaal is wat technisch van aard, maar nodig om één van de charmes van de filatelie met feiten te ondersteunen: is het luchtpostzegel op deze brief of kaart ook echt gebruikt voor het doel waarvoor het is uitgegeven?
En, klopt het tarief? En, hoelang doet de brief erover? En, ...?

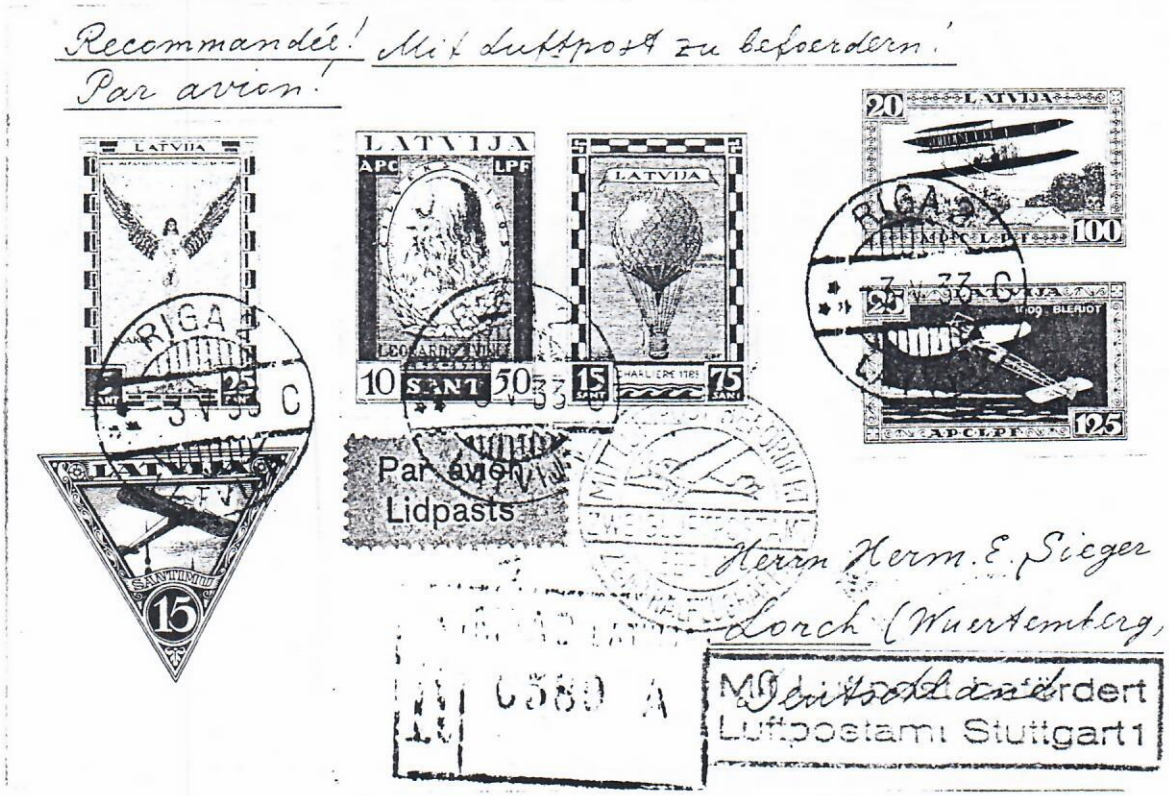
Geraadpleegde en aanbevolen literatuur

1. Harry von Hofmann e.a., *Handbuch, Philatelie und Postgeschichte*, 1988.
2. R.E.G. Davies, *A history of the world's airlines*, 1964.
3. Erich Haberer, *Katalog der Deutschen Luftpost I en II*, 1989-90.
4. N. Jākimovs, 'Verzending per luchtpost', *Het Baltische Gebied* nr. 13 (1989).
5. V. Hurt en E. Ojaste, *Eesti-handboek*, 1986.

♦ Afbeelding 8. Brief van Rīga, via Berlijn, naar Zaandam, 4 juli 1933. Gevlogen van Rīga naar Berlijn. Porto: 35 santimi voor de brief + 15 santimu toeslag tot aan Berlijn. Fraaie fankering!

6. Kārlis Ibītīs, *Of struggle and flight, the history of Latvian aviation*, 1986. Van dit ongetwijfeld interessante boek bezit ik slechts enkele pagina's, in kopie. Ik houd me aanbevolen voor het geheel, origineel of in kopie!
7. *Philatelia Baltica* 74-76, 1982, met bijdragen van A. Engel, H. von Hofmann en Sven Kraul.
8. H. von Hofmann, 'Luftpost nach Schweden und Finnland', *Philatelia Baltica* 86-89, 1986.

♦ Afbeelding 9. Aangetekende brief van Rīga naar de postzegelhandelaar Sieger in Lorch. Met alles erop en eraan: de hele 'luchtpost'-serie (frankeerwaarde 75 santimi voor de aangetekende brief!) + 15 santimu luchtposttoeslag. Luchtpostbevestigingen van Berlijn en Stuttgart

DE OVERGANG

Vervolg van een artikelenreeks, beginnend in *Het Baltische Gebied* Nr. 16

Voordat ik verder ga met dit artikel eerst enige aanvulling die ik ontving van ons lid de heer Harry von Hofmann m.b.t. de Rakvere-kaart met het handgeschreven Eesti-postmerk op het zegelbeeld. Hieronder volgt een (vrije) vertaling van de door hem aangereikte tekst.

"In nummer 16 van *Het Baltische Gebied* schrijft A.C. de Bruin over Rakvere/Wesenberg brieven, die op 17.11.18 ter verzending werden aangeboden en nog met zegelwaarden van het 'Postgebiet Ob. Ost' zijn voorzien. Dit, alhoewel het Duitse postkantoor aldaar zijn werkzaamheden reeds op 15.11-1918 had beëindigd. Deze poststukken dragen alle het oude Russische poststempel WESENBERG ESTL. ••G en tevens het Duitse censuurstempel 'R' van Riga. Het zegelbeeld zelf is met inktpotlood voorzien van het woord 'Eesti' of 'Esti'.

In Rakvere/Wesenberg waren de kantoren van het 'Landespostamt' Wesenberg en het Duitse veldpostkantoor toentertijd in hetzelfde gebouw ondergebracht. Het 'Landespostamt' Wesenberg ressorteerde onder het 'Postgebiet Ob. Ost'. Hoewel dit 'Landespostamt' zijn werkzaamheden op de avond van de vijftiende november beëindigde en de door hem in gebruik zijnde kantoren overdroeg aan de posterijen van de nieuwe republiek Estland, bleef de Duitse veldpost praktisch deur aan deur in hetzelfde gebouw nog enige dagen doorwerken; kennelijk in goede verstandhouding met de nieuwe Estse collegae.

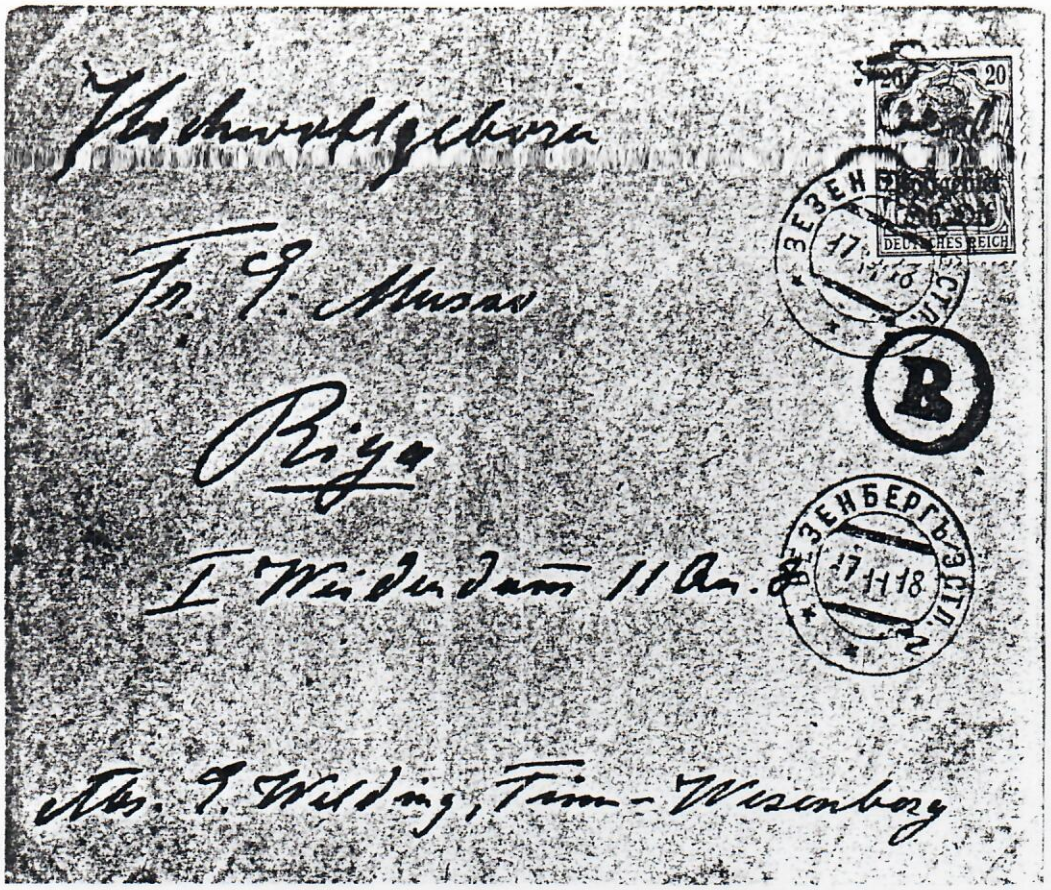
Bij de overgang van het ene postregiem naar het andere is het heel voor de hand liggend, dat afzenders gedurende de eerste tijd na de overgang nog postwaarden van het oude regiem gebruiken. Normaal gesproken worden deze niet erkend en worden dergelijke poststukken met strafport belast. In Rakvere/Wesenberg lijkt men echter erg coulant geweest te zijn en is deze post door de Estse post overgedragen aan de Duitse veldpost, die enige deuren verderop zijn werkzaamheden uitvoerde. Dit gebeurde met name dan, wanneer deze post geadresseerd was naar Duitsland of naar nog door Duitse troepen bezet gebied.

Omdat de ambtenaren van het 'Landespostamt' Wesenberg bij hun vertrek ook het poststempel WESENBERG (ESTLAND) hadden meegenomen, was afstempeling van het zegelbeeld met dit stempel niet mogelijk. Vernietiging van

het zegelbeeld met behulp van het stempel van de Duitse veldpost was tegen de voorschriften en zo kwam men weer tot een hergebruik van het oude Russische stempel WESENBERG ESTL. Omdat dit stempel later ook op Estse zegels wordt aangetroffen (als provisorisch stempel), lijkt er veel voor te zeggen dat deze afstempeling heeft plaatsgevonden door personeel van het Estse postkantoor.
De aldus samengestelde postzendingen gingen dan met de Duitse veldpost naar Riga, waar deze aan de daar nog aanwezige 'Landespost' werden overhandigd. Omdat de poststukken echter niet uit het 'Postgebiet Ob. Ost' kwamen, liet de Duitse directeur van het postkantoor aldaar, Rossig genaamd, op het zegelbeeld het woord 'Eesti' aanbrengen. Daarbij kwam het voor dat de foutieve schrijf-wijze 'Esti' werd gehanteerd. Dit laatste toont duidelijk aan dat dit postmerk niet van Estse zijde werd aangebracht.
Of het hier dus gaat om een 'filatelistisch/patriottisch spelletje', dan wel om correct handelen van een postambtenaar is vermoedelijk niet meer éénduidig vast te stellen en te bewijzen. Er is echter veel voor te zeggen dat hier sprake was van opzet om de juiste plaats van herkomst van de stukken aan te geven, temeer ook omdat deze poststukken ter controle alle werden doorgezonden naar de Duitse censuur ter plaatse (Riga).

Mij (nader: de heer Von Hoffman) zijn tot nu slechts brieven en kaarten bekend die gedateerd zijn op 17.11.18 en die dan wel gericht waren naar het Duitse Rijk, dan wel gericht waren naar nog door Duitse troepen bezette gebieden van het 'Postgebiet Ob. Ost'. Geen van deze stukken heeft ook maar de schijn filatelistisch beïnvloed geweest te zijn. Dat geldt ook voor de hier getoonde brief uit mijn verzameling. Hierbij gaat het om een brief die ik heb gekregen van de reeds vele jaren geleden gestorven afzender, die mij verzekerde dat de brief geen enkele filatelistische achtergrond heeft en stamt uit een normale correspondentie.
De hier bedoelde poststukken zijn geen 'vervalsingen', veeleer is hier sprake van poststukken uit een, in posthistorisch opzicht, zeer roerige tijd."

Afbeelding 1 is de door de heer Von Hoffman meegestuurde fotokopie.

♦ Afbeelding 1. Brief die op 17.11.18 werd verstuurd van Rakvere/Wesenberg naar Riga. Let onder andere op het censuurstempel van Riga, het oude Russische stempel van Wesenberg (met de lager ingestelde datumaanduiding) en handgeschreven over het zegelbeeld het woord 'Eesti'. Ten aanzien van het geplakte porto kan worden opgemerkt dat dit, aannemende dat het Duitse tarief werd geplakt, 5 Pfennig te hoog is. Aangezien eigenlijk het Estse tarief geplakt had moeten worden, en toentertijd Riga (nog bezet door de Duitsers) eigenlijk 'buitenland' was, en buitenlands tarief in Estland in de tarieftabel eerst voorkomt per 13 januari 1919, blijven er in deze 'roerige tijd' nog steeds vragen

Wij danken de heer Von Hoffman voor zijn bijdrage.

Nu we toch gesproken hebben over brieven die wel verstuurd zijn, maar reglementair niet hadden mogen aankomen, volgen hier nog twee voorbeelden. Deze voorbeelden zijn geen uitzondering; wellicht kan hier over een vorm van 'gedogen' worden gesproken!

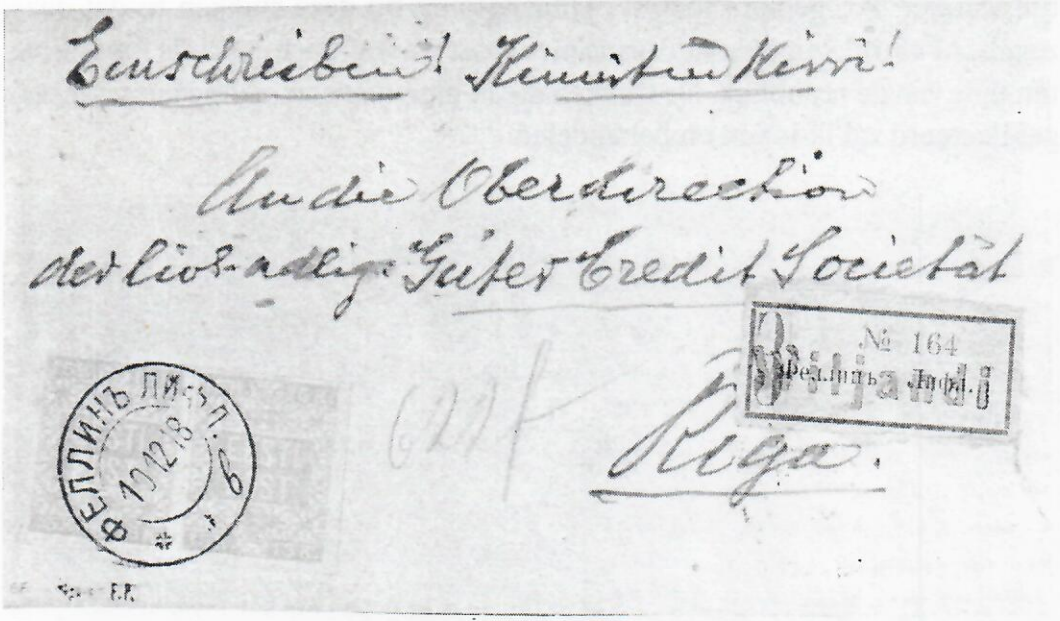

♦ Afbeelding 2. Brief van Tartu naar Mühlhausen, 6-12-1918

Als eerste een brief die op 6 december vanuit Tartu werd verstuurd naar Mühlhausen in Duitsland. De brief heeft ontegenzeglijk gelopen, hetgeen wordt onderstreept door de twee censuurstempels van Königsberg die op de voorzijde zijn aangebracht. Het gebruikte provisorische stempel van Tartu **a is niet zeldzaam. Het gelijktijdig in gebruik zijnde provisorische stempel Tartu **b komt eigenlijk alleen maar voor op aangetekende stukken (met uitzonderingen!). We moeten ons wel realiseren dat Tartu op 20 december 1918 werd ingenomen door de bolsjewieken en dat aldaar op 23/24 december door de bezetters een postkantoor werd opengesteld. We spreken hier dus van de eerste periode van zelfstandigheid onder de republiek Estland van Tartu. Tartu is overigens omstreeks 15 januari 1919 wederom onder de republiek Estland gekomen. Stukken uit de tijd van de bezetting door de bolsjewieken komen voor.

Na dit intermezzo terug naar het getoonde stuk. De reden dat dit stuk wordt opgenomen ligt in het feit dat post naar Duitsland pas op 13 januari 1919 officieel was toegestaan (zie Esa Matilla, *Postal rates of Estonia*, blz. 85; hierin worden als data aangehouden: 12 januari 1919, post mogelijk naar Finland, 13 januari naar Duitsland en 19 februari naar buitenland algemeen). Tot en met 18 februari werd het buitenlandtarief gelijkgesteld met het binnenlandtarief (zie bron zoals hierboven vermeld). Daarmee is wel het geplakte tarief van 15 kopeken op de hier getoonde brief verklaard, maar het blijft nog steeds vreemd dat de brief bezorgd is.

Als tweede voorbeeld van een poststuk naar het buitenland geeft afbeelding 3 een aangetekende brief die op 10 december 1918 werd verstuurd van Viljandi naar Riga. Ook deze brief heeft ongetwijfeld gelopen.

♦ Afbeelding 3. Brief van Viljandi naar Riga, 10-12-1918

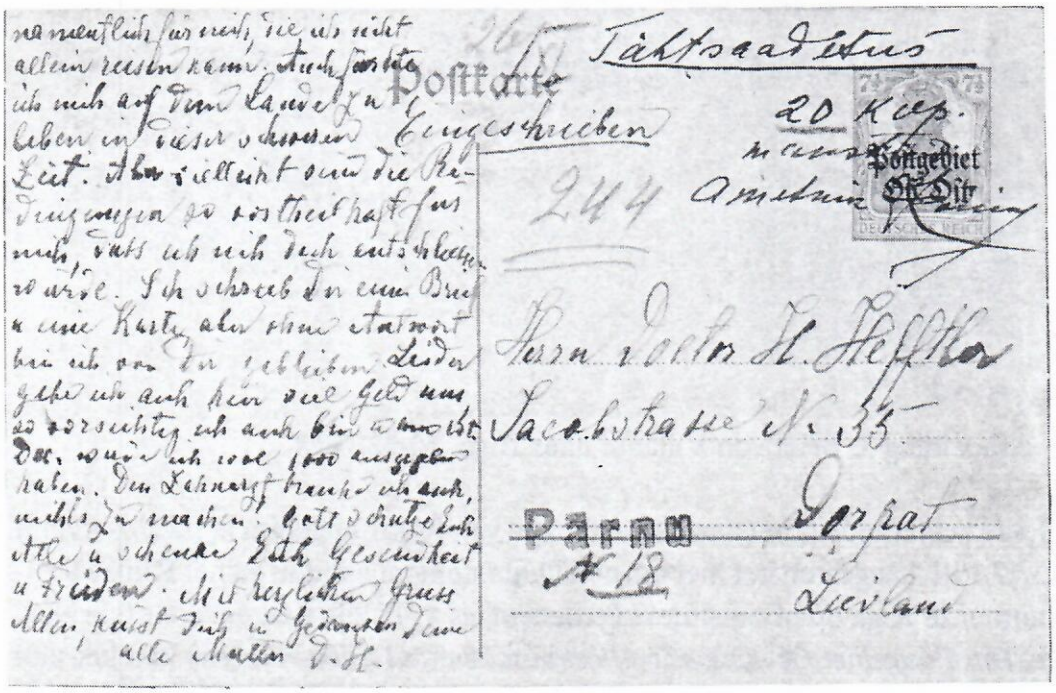
Op de achterzijde is het aankomststempel van Riga aangebracht met als datum 13.12.19!! Aangezien het hier om een Duits stempel handelt en het Duitse postkantoor te Riga op of omstreeks 26 december 1918 zijn deuren sloot (zie Noske, *Das Postgebiet Ob.-Ost, seine Postanstalten und Entwertungen*) kan het niet anders, of het moet hier gaan om een foutief ingestelde datum. De datum moet natuurlijk zijn 13.12.18!!
Het hier getoonde, gelopen stuk heeft een aantal interessante aspecten:

a. Het stuk werd verstuurd naar het buitenland op een moment dat dit nog niet officieel was toegestaan (officiële datum volgens Matilla 19 februari 1919);

b. Als de brief dan toch verstuurd werd ligt het in de rede dat het binnenlands tarief werd geplakt, te weten 15 kopeken (zie Estse staatscourant *Riigi Teataja* 8/1918 en 2/1919). In dit opzicht werd de brief dus overgefrankeerd;

c. Naast het feit dat het oude Russische stempel als provisorisch stempel werd gebruikt ter vernietiging van de zegels, werd ook een provisorisch aantekenstempel gebruikt, te weten een oud Russisch aantekenstrookje voorzien van een rode opdruk met de plaatsnaam 'Wiljandi'. Dit stempel komt ook voor als provisorisch stempel ter vernietiging van zegelwaarden en kwam ook voor in de kleuren zwart en lila. Over de rode kleur zegt Dr. Jur. W. Schönherr: 'Deze kleur is, naast lila, alleen als aantekenstempel gebruikt.'

De laatste categorie poststukken die ik in deze artikelenreeks zou willen noemen, zijn de stukken die voorzien zijn van een zegel of een zegelbeeld uit de tijd van het 'Postgebiet Ob.-Ost'. Uitgangspunt bij deze stukken is, dat deze zegels, of afdrukken daarvan, principieel niet waren toegestaan als frankering ten tijde van de republiek. De stukken die ik uit mijn verzameling hiervoor heb geselecteerd zal ik tonen en behandelen.

♦ Afbeelding 4. Aangetekende briefkaart van Pärnu naar Tartu, 26-11-1918

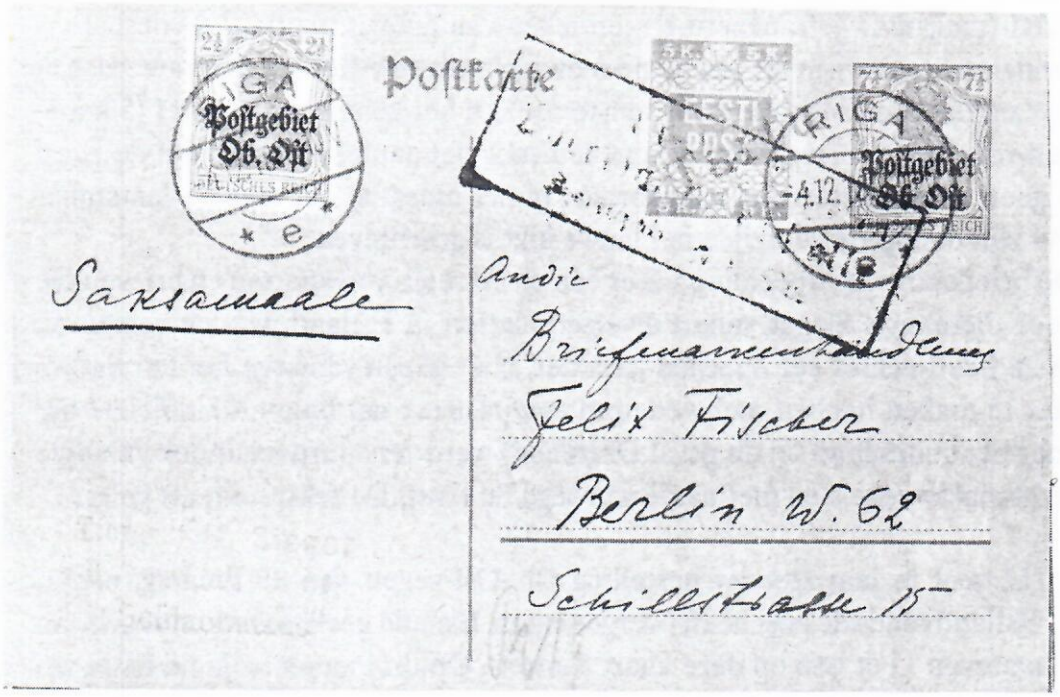
In afbeelding 4 ziet u een aangetekende briefkaart met het ingedrukt zegel uit de tijd van het 'Postgebiet Ob.-Ost'. De kaart werd op 26 november 1918 ver-

stuurd van Pärnu naar Tartu/Dorpat. Het ingedrukt zegel had geen frankeerwaarde en werd als zodanig dan ook niet erkend. Het stuk is derhalve met de hand (makstud) gefrankeerd en ten teken van autorisatie door de desbetreffende ambtenaar (in dit geval ene meneer/mevrouw König) geparafeerd. Let ook op het provisorische aantekenstempel en het gehanteerde tarief (5 kopeken voor het briefrecht en 15 kopeken voor het aantekenrecht). Op de kaart is geen aankomststempel aangebracht of het moest al het registratienummer 244 zijn dat op de voorzijde in blauwe inkt is geschreven.
De briefkaart van afbeelding 5 is er één uit de reeks van kaarten en brieven die door dierenarts Sieger vanuit diverse plaatsen in Estland werden verstuurd. Deze heeft echter een speciaal karakter. Niet alleen vanwege het feit dat we hier te maken hebben met wederom een poststuk dat buiten de officiële tijd naar het buitenland (in dit geval Duitsland) werd verstuurd maar ook vanwege de geplakte zegels en met name vanwege de tekst. De tekst luidt als volgt:

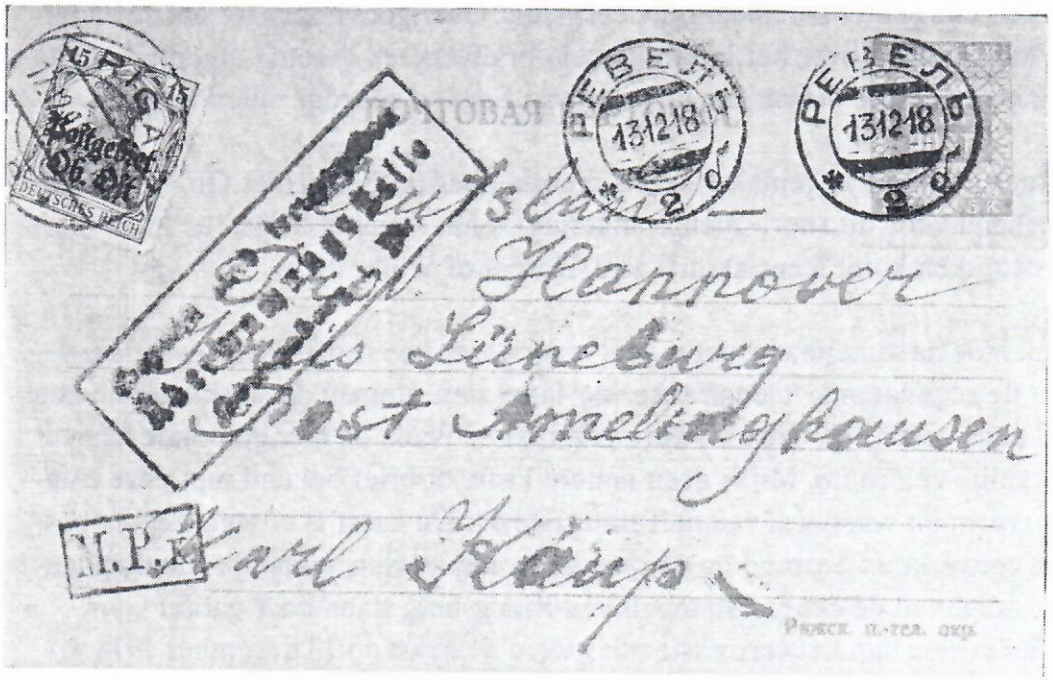
> 'U bent te laat met uw bestelling Ob.-Ost-zegels van 25 Pfennig, omdat Estland reeds de post heeft overgenomen. Estland geeft ook eigen zegels uit, waarvan U er één op deze kaart aantreft. Op dit moment zijn de Estse zegels alleen geldig in het binnenlands postverkeer en moeten brieven naar het buitenland met Ob.-Ost-zegels worden bijgefrankeerd. De Ob.-Ost-zegels zijn echter niet meer officieel geldig. Overigens hopen we dat de onderhandelingen over het internationale briefverkeer spoedig afgerond zullen zijn en dat de definitieve uitgaven van Estland spoedig zullen volgen.'

U ziet derhalve bijgeplakte zegels met de opdruk 'Postgebiet Ob. Ost'. Kenmerkend voor dit soort 'mengfrankering' is het stempel 'Riga *e*'. Dit soort poststukken komt meestal uit Tartu/Dorpat of Walk.

Teneinde de samenhang niet te veel te verstoren heb ik direct een tweede kaart met de zogenaamde 'mengfrankering' laten zien. Komen dit soort kaarten nog wel eens voor verzonden uit Tartu/Dorpat of Walk, de hier getoonde kaart is werkelijk zeldzaam. Mij is geen andere kaart of brief bekend met deze frankeervorm en verstuurd vanuit Tallinn/Reval. De kaart is ontegenzeglijk postaal verwerkt en bezorgd op de plaats van adressering, namelijk Amelinghausen. Alleen al de censuurstempels van Königsberg staan daar garant voor.
Zoals te zien aan het vertrekstempel, werd de kaart op 13 december 1918 verzonden van Tallinn; de datum van aankomst is onbekend aangezien geen aankomststempel werd aangebracht. Overigens was dat laatste ook niet verplicht!

♦ Afbeelding 5. 'Sieger'-kaart

♦ Afbeelding 6. 'Tallinn'-kaart

Het vertrekstempel is het oude Russische stempel, nu als provisorium gebruikt,

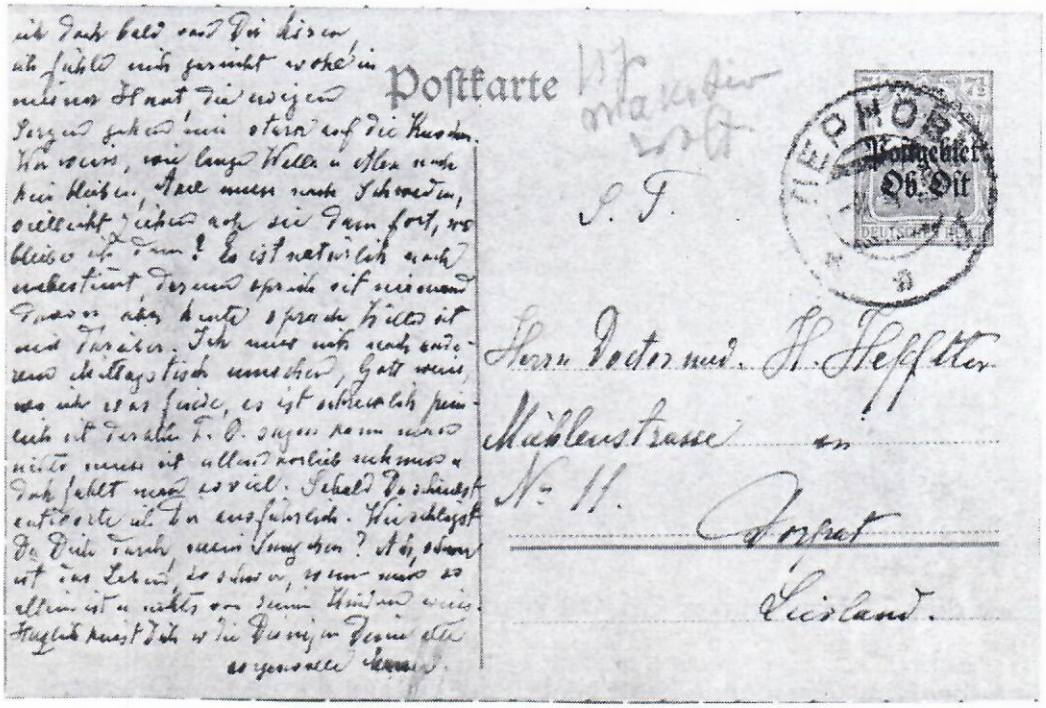
met de toevoeging in het stempelbeeld '* 2 b'. Waarschijnlijk is het Ob.-Ost-zegel eerst bijgeplakt in Riga. In ieder geval werd het daar eerst met het Duitse 'Riga * e *'-stempel vernietigd op datum 17-12-'18. Het geplakte Estse zegel is conform het vigerende binnenlandse tarief. Enkelfrankeringen met dit zegel komen niet veel voor.

♦ Afbeelding 7 'Hergebruikte' Ob.-Ost-kaart

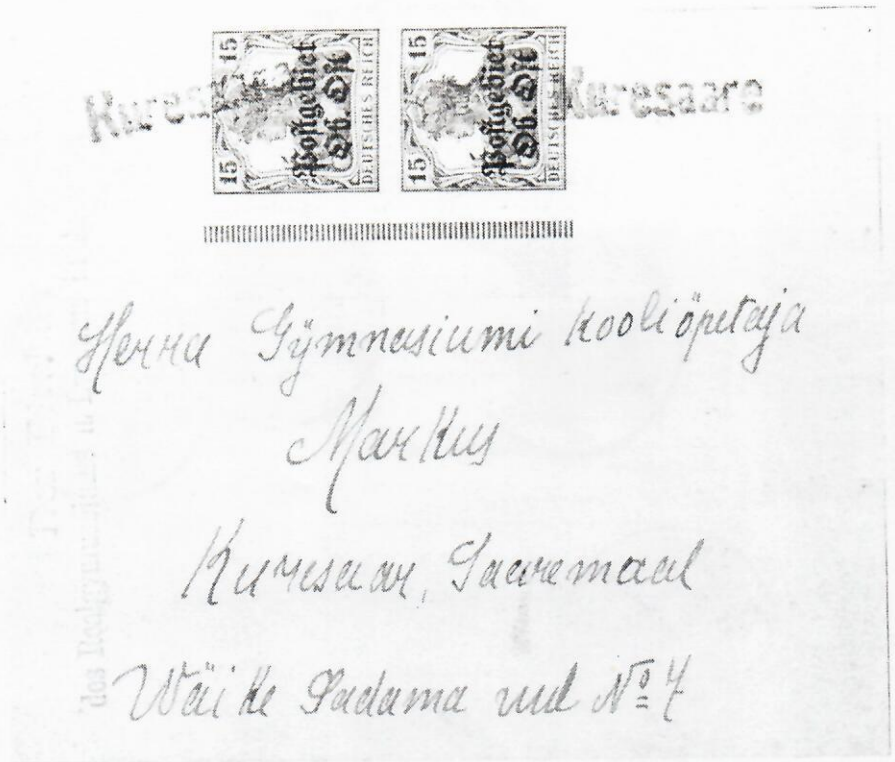
De in afbeelding 7 getoonde kaart geeft duidelijk aan dat de Ob.-Ost-zegels niet meer geldig waren. Min of meer 'nijdig', doch in ieder geval zeer duidelijk, zijn deze zegels met blauw potlood vernietigd; hierover bestond later geen misverstand meer! Ook nu weer een kaart naar nog door Duitsers bezet gebied (Riga), maar aankomst van deze kaart is niet aantoonbaar. Een aankomststempel was niet nodig, aangezien hier geen sprake is van een aangetekend stuk. Het laatst bekende poststuk met censuur Riga in de vorm van een 'R' in een cirkel stamt van 11-11-1918 (zie *W.-D. Röttger Forschungsbericht* 9/31), dus met zekerheid mag worden aangenomen dat dit orgaan zijn werkzaamheden had beëindigd. Ondanks dat er geen uiterlijke kenmerken zijn die de echtheid van het stuk zouden kunnen aantonen, ga ik er voorshands van uit dat deze kaart toch echt gelopen heeft.
Een wel heel erg laat gebruikte Ober-Ost-kaart toon ik u in afbeelding 8. Ook weer een kaart uit een correspondentie aan de arts Dr. Heffler te Tartu/Dorpat. Zijn (oude?) moeder schrijft hem wederom vanuit Pärnu en heeft nog

steeds geen nieuwe briefkaarten gekocht. Overigens komen de eerste briefkaarten van de republiek Estland eerst in 1928 in omloop; tot die tijd waren er wel een soort voorlopers, waarbij men zelf de postzegel moest plakken (wellicht iets voor een volgend artikel?). Omdat oma nog steeds een oude Ob.-Ost-kaart gebruikt, wordt weer gekozen voor een 'makstud' ofwel 'baarfrankering'. Het tarief is inmiddels verhoogd tot 15 penni (nieuwe valuta: penni en mark), waarbij nu ambtenaar 'Wolt' parafeert. Vreemd genoeg is nu het zegelbeeld vernietigd met het oude Russische stempel, gedateerd 4-4-1919.

♦ Afbeelding 8. 'Makstud'-kaart

De Ober-Ost-periode afsluitend, volgt hier nog een afbeelding van iets dat naar mijn mening wellicht hoogst interessant is, maar toch net niet helemaal echt. De brief is geadresseerd aan een leraar aan het gymnasium te Kuressaar en gefrankeerd met twee Ob.-Ost-zegels van 15 Pfennig elk. Het gebruikte stempel is onmiskenbaar uit de periode van de zelfstandige republiek Estland. Elk datumstempel ontbreekt. Naar mijn idee is dit het resultaat van enige filatelistische 'hulp', maar daarom wel interessant en wellicht uniek.

♦ Afbeelding 9. Brief uit Kuressaar, provisorisch stempel

Als laatste item, ter afsluiting een eerstedagenvelop en wel met de eerste zegels van de zelfstandige republiek. De zegels waren op dag van afstempeling wel aanwezig op het postkantoor te Tallinn, maar nog niet beschikbaar voor het publiek. Zoals altijd en eeuwig zijn daar uitzonderingen op en dat is ook hier het geval. De afzender, kennelijk de uit die dagen bekende verzamelaar Freiman, heeft kans gezien deze zegels te bemachtigen voordat zij aan het publiek aan de balie werden verkocht. Hij was daar waarschijnlijk zo mee ingenomen dat hij tegelijk maar anderhalf keer het vereiste tarief van 20 kopeken plakte; overgefrankeerd derhalve!
Toch blijft zo'n stuk verzamelwaardig!

♦ Afbeelding 10. FDC

André de Bruin